II የክርስቶስ ግብራት ምን ምን ናቸው?
(Functional Christology)

ወልድ ከሥላሴ አንዱ ረቂቅ አካል ሆኖ ሳለ የሰውን ልጆች ከኃጢአት ለማዳን ከነበረው ዐላማ የተነሳ ሰው ሆኖ በምድር ተመላልሷል። የትሥጉት አካል የሆነው የክርስቶስን ግብር ለመረዳት ስለ ክርስቶስ ማንነት አስቀድመን በተነጋገርንባቸው መሠረታዊ የመጽሐፍ ቅዱስ እውነታዎች ላይ ወደ ትክክለኛ መረዳት መምጣት አስፈላጊ ነው። ምክንያቱም የክርስቶስን ግብር በትክክል መረዳት ስለ እርሱ ማንነት ባለ ግንዛቤ ላይ የሚመሠረት በመሆኑ ነው። እንግዲህ «ክርስቶስ» የሚለው ስያሜ አካላዊ ቃል በትሥጉት አካል አምላክነቱ ሳይቀነስ ሰው ሆኖ ወደ ምድር የመጣበትን ማንነቱን ከሚገልጹ ስሞቹ አንዱ ነው። አምላክ አምላክነቱን ሳይለቅ ሰው የሆነው ከመለኮታዊ መንስዔ የተነሳ መሆኑን መገንዘብ ያሻል። አካላዊ ቃል ከሁሉ በላይ የሆነ ራሱ እግዚአብሔር ሲሆን ሳለ ሰው መሆን በፈለገ ጊዜ የሚከለክለው አንድም የበላይ አልነበረበትም። ሆኖም ግን ያለ ምንም ተልእኮ እንዲያው ሥልጣኑን ለማሳየት ያክል ሰው አልሆነም። ከዚህም በመነሳት አካላዊ ቃል አምላክ ሲሆን ሰው የሆነበት ዐላማን ምንነት አስቀድሞ መቃኘት አስፈላጊ ነው።

2.1. ክርስቶስ ለሰው ልጆች ያደረገው ምንድር ነው?

የሰው ዘር በአዳም ውድቀት ምክንያት በኃጢአት ተጽዕኖ ውስጥ ወድቋል። ከዚህም የተነሳ በሰውና በእግዚአብሔር መካከል ጥል ነግሷል። ሰውንና እግዚአብሔርን ለማስታረቅ ብቁ አካል በምድር ላይ ፈጽሞ አልተገኘም። በተጨማሪም ሰው በኃጢአተኝነቱ የሚገባውን ቅጣት ይኸውም ለሠይጣንና ለመላእክቱ የተዘጋጀውን /የገሀነመ እሳት ፍርድ/ ሊቀበል ፍርደኛ ሆኗል። በመሆኑም የሰው አእምሮ÷ ፈቃድና ስሜት በተጽእኖ ስር ሆኗል (ኤር 17:9፤ ዘፍ 6:5፤ ማቴ 15:18-19፤ ሮሜ 7:5፤23)። ታዲያ ሰውንና እግዚአብሔርን ማን ያስታርቅ?

ይህንን ጥያቄ ከመመለሳችን በፊት በምድራችንና ከባህላችን አንጻር የምናከናውነው በአንድ ልምምድ ላይ የተመሠረተ ጥያቄን ማንሳቱ አስፈላጊ ነው። በባለትዳሮች መካከል ግጭት /አለመግባባት ወይም ጥል/ ሲከሰት ትክክለኛ አስታራቂ /ሽማግሌ/ የሚሆኑ እነማን ናቸው? ጎረቤት÷ ጓደኞች÷ የአካባቢ ሽማግሌዎች?÷ የሚስት ዘመዶች?÷ የባል ዘመዶች? ወይስ ማን? በእኔ አመለካከት ለዚህ ጥያቄ ልንሰጥ የምንችለው ትክክለኛው ምላሽ በባህላችን እጅግ ውጤታማ የሆነው

ከባልም ከሚስትም ወገኖች በእኩል ቁጥር በተውጣጡ ሽምግሌዎች እየተከናወነ ያለበት መንገድ ብቻ ነው።

ባሳለፍኳት ጥቂት የህይወት ዘመኔ በርካታ የሽምግልና ሂደት ተሞክሮዎች አሉኝ። ከዚህ ውስጥ ለሦስት አመታት ያሳለፍኩበት ከአንድ የማስታረቅ /ሽምግልና/ ሂደት ተሞክሮ የተማርኩትን ማካፈሉ አስፈላጊ ይመስለኛል። በሁለት ክርስቲያን ቤተሠቦች በወጣት ልጆቻቸው ምክንያት በተፈጠረ መተላለፍ ከፍተኛ ጥላቻ ተፈጥሮ የማስታረቅ ሂደት ውስጥ ገባሁ። ከሁለቱም ቤተሠቦች ጋር በጌታ ካለኝ አገልግሎት እንጂ በስጋ ዝምድና የለኝም። ሆኖም በሁለቱም ቤተሠቦች ፈቃድ የማስታረቁን ሂደት ከሌሎች ክርስቲያን ወገኖች ጋር ስንገፋበት ከቆየን በኋላ አንዳንዶች የጉዳዩ መካሪር በጎላ ቁጥር ራሳቸውን ማግለል ጀመሩ። እኔም ሦስተኛውን አመት በሽምግልና ሂደቱ ከገፋሁና ፍርድ ቤት የደረሰበት አካሄድ እግዚአብሔር የሌለበት መሆኑን ሳስተውል ከቆየሁ በኋላ ውስጤ ክፉኛ ማዘን ጀመረ። እንዲያውም መጨረሻው ላይ በሥጋ ዘመድ ለሆኑ ሰዎች ሽምግልና ትኩረት በመሠጠቱና ነገሩን መቋጨት ባለመቻላችን ከጸሎት ያለፈ ምንም አይነት ጥረትን ላለማድረግ በመወሰን ከሽምግልናው ራሴን ለማግለል እስክማሰብ ደረስኩ።

ነገሩ የሁለቱንም ቤተሠቦች የስጋ ዘመዶችን ባካተተ የሽማግሌ ቡድን መዳኘት ሲጀመር ወዲያው እልባት አገኘ። እኔም ለሁለቱም ቤተሠብ የስጋ ዝምድና ሳይኖረኝ በወንጌል አገልጋይነቴ እነዚህን ሁለት ቤተሠብ ለማስታረቅ መሞከሬ ከተዛቢነት ያላለፈ እንዲያውም ትዕግስቴ የተፈተሸበት እንደነበረ አስተዋልኩ። ለጉዳዩ ፈጣንና የማያወላዳ እልባት በማሠጠት የፍርድ ቤቱን ክስ ለማቋረጥ እጅግ የታመነበት መንገድ ከሁለቱም ወገኖች የተውጣጡ ሽማግሌዎች መገኘ ታቸው እንደሆነም አስተዋልኩ።

በዚህ ምድር በሁለት ሰዎች መካከል ለሚፈጠር ጥል ትክክለኛው አስታራቂ የሁለቱን ወገን ያካተተ የሽማግሌ ቡድን እንደሆነ ሁሉ እንዲሁ በእግዚአብሔርና በሰው መካከል ለተፈጠረውም ጥል መፍትሔው በባህላችን የምናገኘው ብቸኛና ውጤታማ መንገድ አምላክ–ሰው መሆን እንዳለበት ያስገነዝበናል። መቼም እግዚአብሔርንና ሰውን ለማስታረቅ አንዳንዶች መላእክት ጥሩ ሽማግሌ ናቸው ሲሉ ይደመጣሉ። መላእክት በፍጥረታቸው የሰው ወገን ካለመሆናቸውም በላይ የእግዚአብሔርም ወገን ባለመሆናቸው የራሳቸው ፍጥረት ያላቸው ናቸው። ከዚህም የተነሳ ምናልባት የጠቡን መካረር ታግሰው እንዳይዘልቁ የሚያደርጋቸው ትእግስቱም ሆነ የሚጠበቀውን መስዋእት መክፈል የሚያስችል ማንነትም የላቸውም። ስለዚህ በጠብ መሀል

እግር ጥሎት ለማስታረቅ እንደገባ ሽማግሌ ነገሩም ሲካረር "እኔ እናንተ መካከል ምን ዶለኝ!" ብሎ እንደሚሄዱ ናቸው።

አንዳንዶች ደግሞ ቅድስት ማርያምና ቅዱሳንን መካከለኛ ለማድረግ ያስባሉ። የእኔ የሽምግልና ሂደት በሁለቱም ወገኖች ትኩረት እንዲነፈገው የሚያስደርግ የወገን /የዘር/ መዋጮ የሌለበት የአንድ መንፈሳዊ ሰው ጣልቃ ገብነት እንደመሠለ እነርሱም ቅዱሳን ሠዎች እንጂ አምላክነት የሌላቸው በመሆኑ እንዲሁም የሚከፈለውንም መሥዋእትነት ለመክፈል የሚያስችል ማንነት ስለሌላቸው ትክክለኛ ሽማግሌ ሊሆኑ አይችሉም።

ሌሎች እግዚአብሔር የሚሳነው ነገር የሌለው ስለሆነ እንግዲያው እርሱ ራሱ ይታረቀን እንጂ ማን ይሽመግለናል የሚለው ምላሽ ትክክለኛ ሳይመስላቸው አይቀርም። ሆኖም ጥሉ በእኛና በእግዚአብሔር መካከል ከመሆኑም በላይ እግዚአብሔር ባሕርዩን መቃረን ባለመቻሉ እርሱ ራሱ የማስታረቅ መሥዋእት አይሆንም። ስለዚህም ምንም እንኳን ለጥል መወገድ መለኮታዊ መንስዔ ቢኖርም ትክክለኛ እርቅን ለማውረድና ለእርቁ የሚያስፈልገውን መሥዋእት ለመክፈል የሚችል በሠማይም ሆነ በምድር የተገኘው አንድ ብቻ ነው። እርሱም አካላዊ ቃል አምላክ ሲሆን ሳለ ሰው ሆኖ በመምጣት በሰውና በእግዚአብሔር መካከል ለተፈጠረው ጥል ትክክለኛ አስታራቂ ወይም ሽማግሌ መሆኑ ነው። ከዚህም የተነሳ ክርስቶስ ለሰው ልጆች ያደረገው ታላቅ ነገር ከእግዚአብሔር ጋር ለማስታረቅ ብቁ መስዋእት ሆኖ በመገኘቱ ነው። ለመሆኑ ክርስቶስ ለሰዎች መስዋእት የሆነው እንዴት ነው?

2.1.1 መስቀሉ እና ሥርየት

ሀ. መስቀሉ

በአገራችን የመስቀል ምንነት በተለይ የሚዘከረው ከመስቀል በዓል አከባበር አንጻር በሚወሳ ሃይማኖታዊ እሳቤ መሠረት ተደርጎ ከሚቆጠር ትውፊት አንጻር ነው። ይህም ታሪክ እንደሚያመለክተው፡-

አይሁድ በክርስቶስ ላይ ያላቸውን ጥላቻ የተሰቀበለትን መስቀል በቆሻሻ ክምር ዘመቅበር መግለጻቸው÷ የኢትዮጵያ ንግሥት እንደሆነች የሚነገርላት "ንግስት እሌኒ" መስቀሉ የተቀበረበትን ስፍራ በማፈላለግ ስትጨነቅ ከከረመች በኋላ በአካባቢው ላይ ደመራ ተክላ እንዳበራች÷ በመለኮታዊ ምሪትም የደመራው ጭስ መስቀሉ የተቀበረበት ትክክለኛ ስፍራን በማመልከቱ ቦታው እንዲቆፈር በማድረግ የክርስቶስን መስቀል ከቆሻሻ ክምር ስር እንዳወጣች የሚነገር ትውፊት አለ።

ከዚህም የተነሳ በኢትዮጵያ የመስቀል በዓል ብዙዎች በተለያየ መንገድ በመስቀል ስያሜነት በተለየ የክብረ በዓል ስሜት ውስጥ የሚገቡበት ወቅት ነው። መስቀል ላንዳንዶች የባሕላዊ ዘፈኖችና ጭፋሮዎች ጥም መርኪያ ሲሆን ለሌሎች ከጎመን እስከ ሥጋ ክትፎ አገላብጦ በመብላት ደስ የሚሰኙበት ነው። መስቀል ላንዳንዶች ችቦ ለኩሶ «የጎመን ምንቸት ውጣ! የገንፎ ምንቸት ግባ!» በማለት ችጋርን አባረው ጥጋብን በምኞት የሚያስገቡበት ሲሆን ለሌሎች ደግሞ ለትዳር የሚሆኑ ልጃገረዶችን የሚመርጡበት /የሚያጨበት/ "ሙየት"ንና ምርቃትን ከወላጆቻቸው ለመቀበል ወደየትውልድ ሃገራቸው የሚገቡበት ነው። መስቀል ላንዳንዶች ተዓምራትን በማድረግ ስለ ራሱ ያረጋገጠ ሆኖም ከቆሻሻ ውስጥ ተቆፍሮ የወጣ ክርስቶስ የተሰቀለበት እንጨት ተገኝቶ ግማሹ ክፍሉ (ግማደ መስቀሉ) በኢትዮጵያውያን እጅ በነዋየ ቅዱስነት የገባበት ታላቅ ምስጢር ሲሆን ለሌሎች ደግሞ የክረምት ማለፍና የበጋ መምጣት «የኢሮ አበባዬ! መስከረም ጠባዬ!» የወቅት መለወጥ የምስራች ነው።

የኢየሱስ ደቀመዛሙርት ስለ "መስቀል" ሳይሆን ስለ መስቀሉ ሥራ ይገዳቸው ነበር። ስለ መስቀሉ ሲያስቡ እንደ ኢትዮጵያውያን፦ የጎመን ክትፎ÷ የእጮኛ መረጣ÷ የጎመን ምንቸት ወጥቶ የገንፎ ምንቸት መግባቱ (የብልጽግና ዘመን ምኞት) ወይም ደግሞ መንፈሳዊ ለማድረግ በትንሣኢት እይታ ግማደ መስቀሉ ከቆሻሻ ስር ወጥቶ ለኢትዮጵያውያን የአምልኮ ምንጭ መሆኑ አልታያቸውም ነበር።

አራቱ ወንጌላውያን ከራሱ ከክርስቶስ አንደበት እንደወጡ በገለጿቸው ሠባት ጌታ ኢየሱስ በመስቀል ላይ ሳለ የተናገራቸውን በመጠቀም መስቀሉን ከሦስት የተለያየ አቅጣጫ እንደተመለከቱት መረዳት ይቻላል። በዚህም መሠረት ለአራቱም ወንጌላውያን መስቀሉ የወንጌል ከፍተኛ ደረጃ /climax/ ነው። እዚህ ላይ ሰው በሕይወቱ መጨረሻ የሚናገራቸው ነገሮች ቃል በቃል ሊዘነጉ የማይችሉ ደግሞም እጅግ ከፍተኛ ዋጋ ያላቸው እንደሆኑ ሁሉ የክርስቶስ ከመስቀል ሞቱ (ነፍሱን ከመተው) በፊት የተናገራቸው እነዚህ ሰባት ቃሎቹ የመስቀሉን ምስጢር አበክረው የሚገልጹ በመሆናቸው ከአማኞች ህሊና መጥፋት የሌለባቸው ናቸው።

ኢየሱስ በመስቀል ላይ ሳለ የተናገራቸው ሰባት ቃላት በአራቱ ወንጌላውያን እይታ፦

እነዚህ ሰባት ኢየሱስ በመስቀል ላይ ሳለ ከተናገራቸው ቃላት ሁለቱን ማቴዎስና ማርቆስ ሲጋሩ፥ ሁለቱን ሉቃስ፥ ሦስቱን ደግሞ ዮሐንስ ጠቅሰዋቸዋል። እነዚህ ሦስቱ የመስቀሉ ሚስጥራት መስቀሉን ከተለያየ እይታ የሚያስቃኙ ናቸው።

1. ለማቴዎስና ለማርቆስ ***መስቀሉ የጣር ሰፍራ*** ነው /ማቴ 27:46፤50፤ማር 15:34፤37/።

በኢትዮጵያውያን ዘንድ የስቅለት ሳምንት "ሰሞነ ህማማት" በመባል የሚታወቅና የክርስቶስ መከራ ከመቼውም ጊዜ ይልቅ ጎልቶ የሚነገርበት የሚታሰብበትም ወቅት ነው። እንደ ኢትዮጵያዊ ክርስቲያን መስቀሉን ማዶ ሆነን አሻቅበን ስንመለከት ጌታ ስለ እኛ የተቀበለውን ታላቅ ሥቃይ እያሰብን በእንባ የምንሞላ ብዙዎች ነን። በዚያው መጠን የሚታዘንለት /የሚለቀስለት/ ሳይሆን ለእኛ ያዘነልንን ጌታን የምናመልክ መሆናችንን ስናስብ የተደባለቀ ስሜት አለን።

ክርስቶስ በመስቀል ስለ እኛ የመሞቱን ምስጢር ስናስብ የመስቀል ሞት ፍርድን ከሌሎች አይነት ፍርዶች ልዩ የሚያደርገው ምን እንደሆነ ማጤን ያስፈልጋል። ለመሆኑ ከፍርድ አይነቶች ሁሉ የትኛው ፍርድ ከባድ ነው? በልጅነት ዘመኖቼ ከሰማኋቸው ዜናዎች የማልረሳውና የመጨረሻ ዘግናኝ ፍርድ ብዬ እቆጥራቸው ከነበሩ ፍርዶች አንዱን ልግለጽ። በፈረንጆቹ አገር ነው፦ አንዲት ልእልት በቁንጅና ውድድር ሪኮርድ ነበራት። እናም ሪኮርዷ እንዳይሰበርባት ስትል በአገሪቱ የነበሩትን ቆንጆ የተባሉትን በርካታ ልጃገረዶችን በስውር አስገደለች። በኋላም ይህ ወንጀሏ ስለተደረሰባት በፍርድ ቤት የተወሰነባት ቅጣት ከሕይወት ሳለች ግንብ ተገንብቶባት እግዙ መካከል እንድትቀር ማድረግ ነበር። መቼም የዚህችን ሰው ስቃይ ስናስብ ቅጣቱን የመጨረሻ ዘግናኝ ሳንለው

አንቀርም። ታዲያ የክርስቶስን ሞት ከዚህ ዘግናኝ ፍርድ ልዩ የሚያደርገው ምንድር ነው?

የክርስቶስ ሞት የመስቀል ሞት መሆኑ መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚያስረዳን "በእንጨት ላይ ተሰቅሎ የሚሞት የተረገመ ነው።" የሚለውን እርግማን በንፁሑ በክርስቶስ ላይ ተፈጻሚ የሚያደርግና የእርጉም ሰው ሞት እንደ ሞተ የሚያመለክት ነው (ዘዳ 21:23፤ ገላ 3:13)። በሮማውያን ዘንድ ደግሞ ለዜጎቻቸው ፈጽሞ የተከለከለና ከሮም ዜግነት ውጭ ሆነው የመጨረሻ ከባድ ጥፋት በፈጸሙት ላይ የሚተገበር ቅጣት ነው። ለዚህም በምክንያትነት የሚጠቀሰው የመስቀል ሞት ቅጣት ነፍስ ከሥጋ ቶሎ እንዳትለይ በማድረግና ሥቃይን በማራዘም ፍርደኛውን ለተራዘመ ጣር የሚዳርግ በመሆኑ ነው። ደም ከሰውነት ቀስ በቀስ እየተንጠባጠበ አልቆ እስትንፋስም ቶሎ እንዳታቋርጥ በማድረግ ስቃይን አራዛሚ ቅጣት ከመሆኑም የተነሳ እንደ አይሁድ ህግ ፀሐይ ሳትጠልቅ ሬሳው ወደ መቃብር መውረድ ስለነበረበት በስቅላት የተቀጣውን ሰው ቋንጃ በመስበር ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት ነፍሱ እንድትወጣ ማድረግ ያስፈልግ ነበር።

የክርስቶስ ሞት የመስቀል ሞት መሆኑ በሌላ በኩል እርቃን በአደባባይ ያስገለጠ ቅጣት እንደሆነ ከሚነገረው አንጻር «ከአይሁዳውያን ይልቅ ለዓሊያን ለክርስቶስ ያዝኑለታል!» የሚለው አባባል አንድ ምስክር ነው። አይሁድ ኢየሱስን ሲሰቅሉት በአንዳንድ የስቅለት ሥዕል ላይ እንደምናየው ግልድም የተገለደመለት አልነበረም፤ ነገር ግን እርቃኑን ሰቅለውታል። ይህም የክርስቶስን ሞት ልዩ ያደርገዋል። እንግዲህ ማቴዎስም ሆነ ማርቆስ የክርስቶስን መስቀል ሲዘግቡና በመስቀሉ ላይ ሳለ ከተናገራቸው ሁለቱን ሲገልጹልን *መሰቀሉ የጣር ሥፍራ* እንደሆነ ያመላክቱናል።

2. *ለሉቃስ መስቀሉ የፍቅር ሥፍራ* ነው /ሉቃ 23:34፤43/

ከእኛ የሆነ የሚወደድ ነገር ለሌለንና ጽድቃችን የመርገም ጨርቅ ለሆነ÷ ተወደን ሳለን ለፍቅር ምላሻችን የሚስምን መንከስ ለሆነና በክርስቶስ ቁስል ጠጠር መጨመርን ተግባራችን ላደረግን ለሰው ልጆች መስቀሉ የፍቅር ሥፍራ መሆኑ መወደዳችን "ለምን?" እና "ከምን የተነሳ?" እንደሆነ እንድናስብ ያደርገናል። ስለዚህም በአንዳንዶች ዘንድ የምትክነት ሞት ጥያቄ ውስጥ ወድቋል። ምንም እንኳ ይህ ከመስቀሉ የፈለቀው ፍቅር ያልተለመደና እንግዳ ቢሆንም እንግዳነቱ እንደ ሰው ስናስበው እንጂ ከወደደን ከእግዚአብሔር አንጻር ካስተዋልነው የፍቅሩን ወደር የለሽነት የሚያስገነዝብ ነው። የምትክነት ሞት በመጽሐፍ ቅዱስ በስፋት የተገለጸ ሐሳብ ስለሆነም ሌላን "ሰው ተክቶ ሞትን መሞት

የሚችል የለም!" የሚለው የአንዳንዶች አባባል ተቀባይነት የለውም (ኤፌ 5:2፤ 1ኛቆሮ 15:3፤ ሮሜ 5:8 ወዘተ)።

ሉቃስ የክርስቶስ መስቀል ፍቅር የእግዚአብሔር ልጅ የሰው ልጅ ሆኖ ለእኛ የምትክነት ሞት ጽዋን እንዲጎነጭ ማድረጉን የሚያበስርበት የመስቀሉን ቃል የሚያሳስበው ነው። ይህንን ኃጢአተኛውን የሰው ልጅ በእግዚአብሔር ይቅርታ በደሉን ስለመተውና በምትክነት መስዋእት በመሆን በደለኛውን ነፃ ስለማድረግ የክርስቶስ ግብር ሳስብ በአንድ ወቅት በድራማ መልክ የቀረበና የተመለከትኩትን ትዝ ያሰኘኛ ል።

አንድ ወጣት እመንገድ ላይ ሲጓዝ በአጋጣሚ በተፈጠረ ጠብ ሰው ይገድላል። አገዳደሉም ተናዶ ሳለ በእጁ የገባውን ድንጋይ በመጠቀም የሚችን ጭንቅላት በመምታቱ ስለነበረ ልብሱ ላይ ደም ይረጫል። የመታው ሰው መሞቱን ሲያስተውል እየሮጠ ወደ ቤቱ ይሸሻል። በዚህ ወቅት እቤት እንደገባ በጣም የሚወደው ወንድሙ ያገኘውና ምን እንዳጋጠመውና ልብሱ ለምን በደም እንደተበከለ ይጠይቀዋል። ገዳይም ከሰው እንደተጣላ÷ በድንጋይም ስለ መታው ሰውየው እንደሞተ÷ ፖሊስም ሲያባርረው እየሮጠ እንዳመለጠ ይነግረዋል። ወንድምየውም በጣም ይወደው ነበርና የእርሱን በደም የተለወሰ ጃኬት አስወልቆ የራሱን ጃኬት በማልበስ በደም የተበከለውን ጃኬት ይለብሳል። በዚህ ላይ እንዳለ በድንገት በር ይበረገዳል። በርጋጆ ፖሊስ ነበር። ወዲያውም በደም የተበከለ ጃኬት ለብሶ የተገኘውን ያለምንም ጥያቄ ወደ ፖሊስ ጣቢያ ይወስደውና በፍርድ ቤት ቀጠሮ እለት ለፍረድ ይቀርባል። የወንጀለኛው ወንድም በደም የተበከለውን ጃኬት በመልበሱ በእጅ ከፍንጅ ወንጀል ተጠያቂና ወንጀሉ የነፍስ ግድያ በመሆኑ በወንድሙ ምትክ በስቅላት እንዲቀጣ ይደረጋል።

ከዚህ ድራማ እንዳስተዋልኩትና መጽሐፍ ቅዱስም በግልጽ እንደሚያመለክተው ስለ ቸር ሰው እንኳ ሊሞት የሚደፍር ምናልባት ይገኝ ይሆናል (ሮሜ 5:7)። ክርስቶስ ግን ስለ እኛ ስለ ኃጢአተኞች መሞቱን ይገልጻል (ሮሜ 5:8)። ይህ ማለት ደግሞ ኃጢአት ያላወቀው እርሱ ኃጢአት ሆኖ እንደሞተልን የሚያመላክት ነው (ኤፌ 2)።

አምን! ለሉቃስ መስቀሉ የፍቅር ሰፍራ እንደሆነ ክርስቶስ በመስቀል ላይ ሳለ ከተናገራቸው ሰባት ቃላት ውስጥ ሁለቱ፦ ለኃጢአተኞች ይቅርታ እንዲሁም የእግዚአብሔር መንግስት ወራሽነት የታወጀባቸው ናቸው። ስለዚህም በኢትዮጵያ ባብዛኛው ስለ መስቀሉ የጣር ስፍራነት ጎልቶ ከሚታይበት እይታ ባሻገር የመስቀሉን ምስጢራት አመጣጥኖ

እንደ ሉቃስም እመስቀሉ ስር በመግባት ከመስቀሉ የፈለቀውን ፍቅር ማስተዋል አስፈላጊ ነው።

3. ሰዮሐንስ መስቀሉ *የድል ሥፍራ* ነው/ዮሐ 19፡26፤28፤30/።

በቁጥር 26 ላይ «... እናቱን አንቺ ሴት እነሆ ልጅሽ አላት። ከዚህ በኋላ ደቀመዝሙሩን እናትህ እነኋት አለው።» ሊዮን ሞሪስ የተባሉ የሥነመለኮት ሰው በማብራሪያቸው፡- «ይህ አባባል ጌታ ይወደው የነበረው ደቀመዝሙር የኢየሱስን ስፍራ ይዞ የማርያም መከታና ጧሪ እንዲሆን አመልካች ሲሆን አሁን የክርስቶስ የማዳን ተልእኮ ማብቃቱን ያበስራል።»[62] በማለት ያስረዳሉ።

በቁጥር 28 ላይ፡- «የመጽሐፉ ቃል ይፈጸም ዘንድ ተጠማሁ አለ።» የሚለውም ሐሳብ የመጽሐፉ ቃል ፍጻሜ ማግኘቱን አብሳሪ ነው። በቁጥር 30 ላይ፡- «ተፈጸመ» የሚለው ቃል ደግሞ እንደ ሊዩን ሞሪስ አባባል፡- «ኢየሱስ በከንፈሮቹ ድል የሞላበት ጩኸትን አስተጋብቷል። ይህ የሽንፈት ሲቃ አልነበረም፤ ትህትና የሞላበት የሰቆቃ መገለጫም በመሆን ተሸናፊነትን አያንጸባርቅም። ሊፈጽመው የመጣውን ሥራ ሙሉ በሙሉ ማጠናቀቁን የሚያበስር የድል ብስራት ነበር።[63] እንግዲህ አራቱ ወንጌላውያን ለመስቀሉ ያላቸው እይታ ክርስቶስ በመስቀል ላይ ሳለ በተናገራቸው ሰባት ቃላት ውስጥ መስቀሉን ከሦስት የተለያዩ አቅጣጫዎች የማየት አስፈላጊነትን ያበስሩናል። በሀገራችን በኢትዮጵያ ባብዛኛው ሰዎች "ለመስቀል" እንጂ በመስቀሉ ለተሰራው ስራ ትኩረት በመንፈጋቸው ከምልክትነት ያለፈ ትርጉም እስከማይኖረው ድረስ የመስቀሉ ስራ እየተቀበረ ነው።

ለዚህም ለአብነት ያህል የምጠቀሰው በክርስትና ስም በሚጠሩ የአምልኮ ቦታዎች የመስቀል ምልክትነት ከፍተኛ ስፍራ የተሰጠው ቢሆንም እንኳ በአመታዊ ክብረ በዓላት ጊዜ በተለየለት የመስቀል በዓል በባህላዊ ልምዶች ተሸፍኖ እንዲያውም ለባእድ አምልኮ እንኳ በር የከፈተና ያልተዋጀ ልምምድ በመስፋፋት ላይ ይገኛል። ከዚህም ባሻገር የመስቀል ምልክት በአንገት ላይ የሚንጠለጠል ጌጥና ክርስቲያን የመሆን መለያ ተደርጎ የመቁጠር÷ ወደየደብሩ አቅጣጫ ፊትን አዙሮ ማማተቢያ እንዲሁም እንደ መስቀሉ ቅርጽ አይነት የትግሬ÷ የጎንደር÷ የጎጃም እየተባለ የቅርጹ ውበት የሚደነቅበትና በምልክትነት ብሔሮችን የሚያስተዋውቅ የቱሪስቶች መስህብ ሆኗል።

ይህንን ሳስብ ከአራት አመት በፊት በአዲስ አበባ ውስጥ በታክሲ እየተጓዝኩ ሳለሁ ያስገረመኝን ነገር መጥቀስ አስፈላጊ መስሎ ታይቶኛ ል። ከቂራ ወደ ፒያሳ በመጓዝ ላይ እንዳለሁ ድንገት የታክሲውን ረዳት ስመለከተው የሙስሊም ቆብ አድርጓል÷ ተለቅ ያለ የእንጨት መስቀል

በክር አንገቱ ላይ አስሮ ደረቱ ላይ ከሸሚዙ በውጭ በኩል በግልጽ ስፍራ አንጠልጥሏል÷ ደግሞም በካሴት ከወንጌላውያን ቤተክርስቲያን አባላት የአንዲ እህት ዝማሬ ነበርና በልዩ ሁኔታ ምናልባትም ባላጋንን እያመለከ አቀላጥፎ ይዘምራል። እኔም በመደነቅ ማንነቱን ስጠይቀው ወቅቱ የሙስሊም ፆም የተያዘበት ነበረና ያደረገውን ቆብ እየነካ በምልክት ምላሽ ሰጠኝ። እዚህ ላይ ለማስተዋል የሞከርኩት የውጫዊ ምልክት ምንም ፋይዳ እንደሌለውና የአውነተኛ ማንነት መገለጫ ሊሆን እንደማይችል ነው።

ከዚህም በተጨማሪ ኢትዮጵያውያን በክርስቶስ መስቀል ከተከናወነው ታላቅ ምስጢር ይልቅ የምልክት አፍቃሪያን በመሆን ላይ ያለን ትኩረትም ለመስቀሉ ሥራ መቃለል አይነተኛ ምክንያት ነው። ነገር ግን መስቀሉን ለሰው ልጆች ታላቅ ዋጋ የተከፈለበት÷ ፍቅር የተላለፈበትና ድል የታወጀበት እንደሆነ በማስተዋል ዘወትር ልንኖርበት የሚገባንን ታላቅ እውነት ቸል ካለ ህይወት ልንርቅ ይገባል።

ለ. ሥርየት

ቁርዓን አምስት ጊዜ በመደጋገም የሚናገርበት ነገር ቢኖር *የሌላውን ኃጢአት መሸከም የምትችል ነፍስ እንደሌለች* ነው። ከዚህም የምንገነዘበው እስልምና የሚሰብከው እያንዳንዱ ሰው የስራውን ፍሬ እንደሚያጭድ ነው። ስለዚህም አንዳንዶች፡- «የመርየምን ልጅ አልገደሉትም÷ አልሰቀሉትም፤ ነገር ግን እንደገደሉት አሠቡ እንጂ» በማለት እንዲያውም በመቀጠል ሲናገሩ በነቢይ አላህ ኢሳ ፈንታ እጣ በማውጣትና አላህ ልጁን ለመታደግ ባደረገው ጥረት ወይ የአስቆሮቱ ይሁዳን ወይም ደግሞ የቀሬናው ስምዖን በእርሱ ፈንታ እንዲሞት አድርጓል በማለት ይተርካሉ። በ19ኛው ክፍለ ዘመን አህመዳውያን በመባል የሚጠሩ የሐይማኖት ቡድኖች ከክርስቲያን ሊበራል ጽንሰ ሀሳብ በመውሰድ ኢየሱስ በመስቀል ላይ ልቡን ነስቶ (Faint) አድርጎ፤ መቃብር ውስጥ ሲገባ ግን አንሰራርቷል። ከዚያም ወደ ህንድ ተጉዞ አስተምሯል በመጨረሻም እዚያው ሞቷል በማለት እነርሱም በካሽሚር ያለው የእርሱ መቃብር ጠባቂዎች እንደሆኑ ይናገራሉ።[64]

ይህንን የካሽሚሮችን አባባል ሳስብ በቅርቡ በአካል የማላውቀውና በስልክ ተገናኝተን አስደናቂ የክርስትናን ምስጢር ገላጭ ሃሳብን ያጫወተኝ ሰው ትዝ ይለኛል። ይህ ወንድም ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ መቃብር ሲናገር፡– "የኢየሱስ ክርስቶስ መቃብር ውበቱ ባዶነቱ ነው!!" አለኝ። በእርግጥም ካሽሚሮች የሚጠብቁት መቃብር የኢየሱስ ሳይሆን በምትክነት መሞት የማይችል ተፈጥሮአዊው ሰው ነው።

የኢየሱስ ሞቱም ሆነ ትንሳኤው የምትክነት ሞትና የትንሳኤም በኩር በመሆኑ ሥርየትን ዐላማው ያደረገ ነበረ።

እንግዲህ ክርስትና መስቀሉን እስካልተረዳን ክርስቶስን እንዳልተረዳን ያመለክተናል። ስለ ክርስቶስ መስቀልም ስናነሳ፡- እኛን ወደ እግዚአብሔር ሊያቀርብ፥ ስለ ኃጢአታችን፥ ሞታችንን ድል ለመንሳት ወዘተ ክርስቶስ እንደሞተ በግልጽ ያስገነዝበናል። በሥነ መለኮቱ ዓለም ለክርስቶስ የመስቀል ሞት በዐላማነት ከሚጠቀሱ ነጥቦች አንዳንዶቹን እንመለከታለን። ከእነዚህም ውስጥ በኃጢአት ላይ በተወሰደው እርምጃ *ለእግዚአብሔር እርካታን ማስገኘት* የሚለው የመጀመሪያው ነው። በዚህ በምትክነት እርካታ ማስገኘት ላይ አሊስተር ሐርዲ የተባሉ በኦክስፎርድ ዩንቨርስቲ የእፅዋት ተመራማሪ ፕሮፌሰር በ 1965 ዓ.ም ባወጡት «መለኮታዊው ነበልባል» (*The Divine Flame*) በተሰኘው ጽሑፍ፡- «እኔ እጠራጠራለሁ! ደግሞም እግዚአብሔር ኢየሱስን ዘግናኝና ጭካኔ በሞላበት መንገድ መስዋእት በማድረጉ እንዲሁም ስቃዩ በጠናበት አካል ሞት ቁጣዬ ይበርዳል እንደማይል እርግጠኛነት ይሰማኛል... የክርስቶስ ሞት ለዓለም ኃጢአት የተፈጸመ የመስዋእት ሞት መሆኑን ወይም እግዚአብሔር በልጁ ራሱን ለእኛ መቤዠት ብሎ አሰቃይቷል የሚለውን አባባል መቀበል አልችልም!» በማለት እንዲውም፡- «ኢየሱስ እንኳን በዚህ ዘመን በምድር በሥጋ ቢኖር ክርስቲያን ይሆናል ብዬ አላምንም። ... ለእኔ ይህ ኢየሱስ ካስተማረው ሐይማኖት የተለየ ሐይማኖት ነው።» ብለዋል።[65]

በሌላ በኩል ደግሞ መስቀሉን *ለሠይጣን እርካታ ማስገኛ* አድርገው በመቁጠር የዲያብሉስ ምንዳ እንደሆነ የሚሰነዘር አስተምህሮም አለ። ይህ በጥንታዊቱ የግሪክ አባቶች ዘንድ ከፍተኛ ትኩረት የተቸረው ነበር። በመጀመሪያይቱ ቤተክርስቲያን ክርስቶስ እንዲሰቀል ያደረገው ሠይጣን ነው የሚል እምነት ነበረ። ኢየሱስና ደቀ መዛሙርቱ መስቀሉ ለሠይጣን ስልጣን መገፈፍ እንደሆነ ያበስራሉ። ከውድቀት ጀምሮ የሰው ዘር ለኃጢአትና ለበደል ብቻ ሳይሆን ለዲያብሉስም የተገዛ እንደነበር ያመለክታሉ። ሠይጣን የኃጢአትና የሞት ጌታ እንደሆነ ይታሰብ ስለነበረ ኢየሱስ ሰዎችን ነፃ ለማውጣት እንደመጣ ይታመናል።

ስለዚህ፡– "እኛን ከሠይጣን ባርነት ነፃ ለማውጣት የክርስቶስ ደም ለሠይጣን ካሳ ተከፍሏል። ነገር ግን ሠይጣን የክርስቶስን ደም ካሳ አግኝቶ እኛን ከባርነት ከለቀቀን በኋላ ክርስቶስ ከሞት በመነሳቱ ተታልሏል።" የሚል አመለካከት ይሰነዘራል።[66] ይህንን እምነት ለመሰንዘር ኦሪጂን የመጀመሪያው ሰው ነበር።

የዚህን አስተምህሮ ችግር ስንቃኝ፡- ለሠይጣን ካለው ሃይል በላይ መስጠቱ፥ መስቀሉን ሠይጣን በግዞት ስር ላዋላቸው የካሳ ክፍያ

በመጠየቁ የተሠጠው እንደሆነ መቆጠሩና በኃጢአተኛው የሰው ዘር ላይ ያለውን ስልጣን ከኃጢአት ነፃ በሆነው በክርስቶስ ላይ እንዳለው መቆጠሩ በጥንቃቄ መታየት ይገባቸዋል (እብ 2:14)::

በሌላ በኩል ደግሞ የክርስቶስ ሞት *ለሀግ አርካታን ማሰገኘት* እንደሆነ በተለይ የጥንት የላቲን አባቶች አመለካከት እንደነበረ ይታመናል:: ኃጢአት ህግ አልባነት ነው (1ኛዮሐ3:4):: ይህም ማለት የእግዚአብሔርን ህግ ማጣጣልና አለመታዘዝ ነው:: ኃጢአተኞች ህግን የመተላለፋቸውን ቅጣት መቀበል አለባቸው:: ነገር ግን የህግ ፍርደኛ የሆኑበትን የቅጣታቸውን ክፍያ ክርስቶስ ከፍሎታል:: ስለዚህ ህግ ተክሷል፤ በትንቢተ ዳንኤል ምእራፍ 6 ላይ ንጉሡ እንደ ሀጉ ሳይሆን በተገቢው መንገድ ፍርደኛ ያደረገንን ህግ የሚጠይቀውን ዋጋ ከፍሎ እኛን ከህግ እርግማን ዋጀን (ገላ3:10 ÷ 13)::

ሌላው *የሥርየት ጽንሰ ሀሳብ* ደግሞ *ለተነካው የእግዚአብሔር ክብር የሚሆን አርካታን ማሰገኘት* ነው:: ይህ የካንቲቡሪው አንሰላም በመባል የሚታወቀውና በ11ኛው ክፍለ ዘመን የነበረ አመለካከት ነው:: በዚህም የመስቀል ዐላማ የተነካውን የእግዚአብሔርን ክብር ማርካት በመሆኑ ሠይጣን ድል የተነሳ እንጂ እግዚአብሔርን ባለ እዳ አድርጎ ካሳ የሚሻ አይደለም:: ይልቁንም እርሱ ቅጣት የሚጠብቀው ነበር:: ስለዚህም አብ ምህረትንና ፀጋን አበዛልን÷ ክርስቶስ የእግዚአብሔርን ቅን ፍርድ አረካልን መንፈስ ቅዱስ ሙት ለሆነው ማንነታችን ህይወትን በመዝራት በእውነተኛና በህያው እምነት ድነትን እንድናገኝ አደረገን::

እንግዲህ የክርስቶስ የመስቀሉ ዐላማ ማእከሉ *የምትክነት ቅጣት መቀበል* ነው:: ይህም ክርስቶስ ስለ እኛ ሞቷል (ኤፌ 5:2፤ ዕብ 9:6-15፤ ኢሳ 53፤ ሮሜ 5:8)÷ ደግሞም የእግዚአብሔርን ቁጣ ለማብረድ ኃጢአታችንን ተሸክሞ ቅጣታችንን ተቀብሏል (ሮሜ 3:25፤ ዕብ 2:17፤ 1ኛዮሐ 4:10) ማለት ነው:: ምንም እንኳን ከላይ የተገለጹ ነጥቦች የእግዚአብሔር እውነት ያለባቸው ቢሆኑም ይህ የምትክነት ቅጣት ግን ከሁሉም በላይ የሥርየትን መሠረታዊ ትርጉም ይዟል::

2.1.2. የክርስቶስ ሞት የእግዚአብሔር ሞት ነውን?

በዘመናችን አንዳንድ የኃያማኖት ቡድኖች የክርስትናን እምነት ለማጣጣል ከሚያነሷቸው ጥያቄዎች አንዱ በክርስቶስ ሞት ላይ ያነጣጠረ ነው:: ጥያቄውም "የክርስቶስ ሞት የእግዚአብሔር ሞት ነውን?" የሚል ሲሆን ለዚህ ጥያቄ በሚሰነዘረው ምላሽ ላይ ተከታታይ ጥያቄዎችን ያነሳሉ:: መቼም በትክክል የመጽሐፍ ቅዱስ መልስ «አዎን!» የሚል ነው:: የተከራካሪዎች ቀጣይ ጥያቄ ደግሞ:- "እግዚአብሔር ይሞታልን?" ወይም "ከእግዚአብሔር ባሕርያት አንዱ

የማይሞት መሆኑ ነው ትሉ የለምን?" ሲሉ በሌላው በኩል ደግሞ "የክርስቶስ ሞት የእግዚአብሔር ሞት ከሆነ ክርስቶስ ሞቶ በመቃብር ባደረባቸው ሦስት ቀናት ዓለምን ይገዛት የነበረው ማን ነው?" የሚሉ ናቸው።

ለእነዚህ ጥያቄዎች በሙሉ የክርስቶስን ማንነት ኢትዮጵያውያን መምሬዎች ከሚመለከቱባቸውና ከሚረዱባቸው የመጽሐፍ ቅዱስ እውነታዎች ላይ የተመሠረተ ግንዛቤን ማጤን ያሻል። "ተዋሕዶ" የክርስቶስ አካል የትሥጉት አካል ነው። ክርስቶስ አምላክ-ሰው ነው። ስለዚህም የሰባዊና የመለኮታዊ ባሕርያት ጥምረት በአንዱ አካል የሚገኝበት በመሆኑ *አምላክ በሥጋ ሞተ! እንጂ የክርስቶስ ሥጋው ሞተ÷ አምላክነቱ ግን አልሞተም በማለት የሚነጣጥል እሳቤ ተቀባይነት የለውም*። ለዚህም ዋና ምክንያቱ የክርስቶስን ሞት ከሌላ የሰው ባሕርይ ብቻ ካለው (ሰው ብቻ ከሆነ) አካል ልዩ የሚያደርገው አምላክ *በሥጋ* የመሞቱ ምስጢር ነው (ጴጥ 3:18)። በዚህ ክፍል ውስጥ ክርስቶስ በሥጋ እንደ ሞተና በመንፈስ ቅዱስ አማካኝነት ከሙታን እንደተነሳ የሚያመላክትን ሃሳብ እናገኛለን። እንግዲህ የቃላት ጫወታ ያይደለ ታላቅ ትኩረትን የሚሻው ነገር፡- በሥጋ ሞተ ማለት ሥጋው ሞተ ማለት ሳይሆን አምላክ በሥጋ ሆኖ (በትሥጉት አካል) መሞቱን ነው። ይህም ማለት አምላክ በራሱ ባሕርይ አይሞትም፤ ነገር ግን በተዋሕዶ (በጥምረት) የራሱ ባደረገው በሥጋ መሞቱን አመላካች ነው። የትሥጉት አካል ሞት የአምላክ (የእግዚአብሔር) በሥጋ መሞት እንጂ በመለኮት ባሕርይ መሞትን ወይም ደግሞ የሚሞት ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ የተለየ መለኮትነት የነበረው መሆንን አያመላክትም። ስለዚህም ከታሪካዊ ሥነ መለኮት እንደምንረዳው ከእነ ቅዱስ ቄርሎስ በፊት የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን አባት የነበረው ቅዱስ አትናቴዎስ፡- "አምላክ መሆኑን ሳይለቅ÷ ቀድሞ ያልሆነውን ሰው ሆነ።" (He became what He was not, He continued to be what He was) ብሏል።[67]

ይህንን ነጥብ በጥንቃቄ ስንቃኘው ክርስቶስ በሥጋ ጸባይ ማለትም በሚሞተው የሰው ባሕርይ ግብር ሞተ ቢባልም፤ በማይሞተው በአምላክ ባሕርዩ ግብሩ ግን ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አቻ ንጉሥ ነበር። ይህ ደግሞ የባሕርይ መንታነትን ሳይሆን የሁለቱ ባሕርያት ተዋሕዶ (ጥምረት) ሚስጥር ከመረዳት አንጻር ብሩህ ሆኖ የሚታይ ነው። በተዋሕዶ የማይሞተው በሚሞተው መሞት ሲችል÷ የማይመለከውም በሚመለከው መመለክን ተላብሷል። ለዚህም ከተዋሕዶ ምስጢር ማብራሪያዎች አንዱን እንመልከት፡- ቁራጭ ብረትን በሚንበለበል እሳት ውስጥ ጨምረን በማውጣት በመዶሻ ብንመታው የመታነው "የጋለውን ብረት" እንጂ ብረቱን ብቻ ነው

ማለት እንደማንችል ሁሉ በትሥጉት አካል በክርስቶስም ላይ የሆነው ሁሉ በአምላክ-ሰው ላይ የተፈጸመ እንጂ በሥጋው ላይ ነው አይባልም። ይህንንም ስንል የተራበው÷ የተጠማው÷ መከራን የተቀበለው÷ የተሰቀለው÷ የሞተውና የተቀበረው አምላክ-ሰው የሆነው ክርስቶስ እንጂ ሰባዊ ባሕርዩ ብቻ አልነበረም።

የሁለቱ ባሕርያት ጥምረት በአንዱ በክርስቶስ ውስጥ፦ ያለመነጣጠልና ያለመለያየት ነበሩ። ቁራጩ ብረት የሚመታ ባሕርይ ሲኖረው የሚንበለበለው እሳት ግን በባሕርዩ አይመታም። የማይመታው በሚመታው የተመታው በተዋሕዶ እሳቱ ከብረቱ ጋር በመጠመሩ ነው። እንዲሁም የማይሞተው አምላክ የሞተው ከሚሞተው የሰው ባሕርይ ጋር ተዋሕዶ (ተጠምሮ) ስለ ነበረ ነው። ይህ ደግሞ የጋለው ብረት የእሳትን ጸባይ (የባሕርይን ግብር) እንዳልለቀቀ ሲነካ በማቃጠል እንደሚያረጋግጥልን÷ ነገር ግን እሳቱን በተናጥል እንደማናገኘው ሁሉ ተዋሕዶ ሁለቱን ባሕርያት ባተናጥል መገኘት ሳይሆን ባሕርያቱ ያላቸውን ጠባይ (character and characterstics) እንዳልለቀቁ የሚያስገነዝብ ነው። ይህንን ሃሳብ እየተጠቀምንበት ባለው ማብራሪያ ከተመለከትነው በጋለው ብረት ውስጥ የምናገኘው የሚንበለበውን እሳት ባሕርይ ሳይሆን የማቃጠል ጠባዩን ነው። ስለዚህም የባሕርይንና የጠባይን ልዩነት በጥንቃቄ ማስተዋል ያሻል።

ሊቀ ጠበብት አያሌው ታምሩ፦ "ኢትዮጵያስ፤ ባሕርይ÷ ምን ግዜም ቢሆን ረቂቅ፤ ለሕሊና እንጂ ለዓይንና ለእጅ የማይመች፤ መሆኑን አካል እንደ ባሕርዩ ሁኔታ በግዘፍ ሆነ በርቀት ባሕርዩን እየገለጠ ለዓይንና ለእጅ በመመቸቱ ባሕርይ ምን እንደሆነ ÷ ለሚመረምር ሁሉ መምህር ሆኖ መኖሩን ታውቃለች ታስተምራለች፦ ... ጠባይዕ የሚለው ቃል ምን ግዜም ቢሆን እርሱ ባያውቀው ነው እንጂ የባሕርይ ግብርን ከማመልከት በስተቀር ባሕርይን ለማመልከት አይገባም፤ ሲነገርም፤ በሞያው ከሆነ ለፈጣሪም ሆነ ለፍጡር ይነገራል።" በማለት የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የሥነ መለኮት ሰውና የኬልቄዶን ተከታይ የሆነው ዶር አየለ ስለ ኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ለነበረው የተሳሳተ አመለካከት ምላሽ ሰጥተውበታል።[68]

ከዚህ ከላይ ከተጠቀሰው ትርጉም በመነሳት ባሕርይና ጠባይዕ በአሁኑ ወቅት በተለምዶ የትርጉም ለውጥ ያመጣውና በዘመናችን በማስታወቂያ በተደጋጋሚ እንደምንሰማው፦ "የኤድስ ሰለባ ላለመሆን የባሕርይ ለውጥ አምጣ!" እንደሚባለው ያለ አይደለም። ሰው ለውጥ ማምጣት የሚችለው የባሕርይ ሳይሆን የጠባይዕ ነው። ጠባይዕ ደግሞ

የባሕርይ ግብር ነው እንጂ ራሱ ባሕርይ አይደለም። ስለዚህም ሰው ባሕርዩን ለውጦ ሰው መሆኑን ትቶ ምን መሆን ይችላል? በዚህ ዘመን "ባሕርይህን ለውጥ!" በማለት ሰው ሊለውጥ የማይችለውን ባሕርዩን ለመለወጥ በሚያደርገው ትግል ተሸናፊ በመሆኑ ቀሳፊ በሽታው እድል ፈንታ ማግኘቱ አሌ የማይባል ሃቅ ነው። ስለዚህም ሰው ሊለውጠው ከሚችለው ከባሕርዩ ግብር አንጻር "ጠባይህን ለውጥ!" በሚለው ትክክለኛ አገላለጹ መጠቀም ያስፈልጋል። የክርስቶስንም ሞት ስንናገር የሥጋ ባሕርይ ሞት ሳይሆን በተዋሕዶ የአምላክ በሥጋ ጠባይዕ (በሥጋ ባሕርይ ግብር) ሞት እንጂ ከተዋሕዶ በኋላ ባሕርያትን መነጣጠል አይቻልም።

እንግዲህ አምላክ በሥጋ መሞት የቻለው ደም የሌለው ረቂቁ አካላዊ ቃል አካል የሰውን ደም የራሱ (የእግዚአብሔር) ደም አድርጎ ነው (ሐዋ 20፡28)። በክርስቶስ አምላክ በሥጋ ሞተ እንጂ በራሱ የአምላክ ባሕርይ ግብር ግን ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ዓለምን ይገዛ ነበር። አምላክ በአምላክ ባሕርዩ ሞተ ማለትማ በእርግጥም በባሕርዩ መፋለስ ገጥሞታል÷ ዓለምንም ለሦስት ቀናት በውደት መርቷታል! የሚል መጽሐፍ ቅዱሳዊ ያልሆነ መላምት ውስጥ ይከትታል። ከዚህም በተጨማሪ የሞተው ሥጋው (ሰባዊ ባሕርይ) ነው ማለትም የክርስቶስን ሞት የሰው ሞት ብቻ ስለሚያሰኘው ከእነ ሙሴ ሞት ያልተለየ ያደርገዋል። ስለዚህም ከሥርየትም አንጻር የሰዎችን ኃጢአት ለማስተሰረይ ብቁነቱን ጥያቄ ዉስጥ ይጥላል። ኢትዮጵያውያን መምሬዎች የክርስቶስን ሞት የአምላክ በሥጋ መሞት እንጂ የመለኮት ወይም የሥጋ ባሕርይ በተናጥል መሞት እንዳይደለ ሁለቱ ባሕርያት ከተዋሕዶ በኋላ በተናጥል መገኘት የማይችሉበት ጥምረት ስላላቸው በ"ተዋሕዶ" ያምናሉ። የክርስቶስን ሞትም የአምላክ በሥጋ (በሰብአዊ ባሕርይ ግብር) ሞት እንጂ አምላክ (በአምላክ ባሕርይ ግብር) ሞት እንዳሌለበት ጥንቃቄ በሞላበት መንገድ መረዳት እንደሚያስፈልግ አበክረው ይገልጻሉ።

ስለዚህም በክርስቶስ አምላክ በሥጋ ባሕርይ ግብር ሲሞት በአምላክነት ባሕርይ ግብር ደግሞ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ባለው አቻ ንግሥና በሰማይ ዙፋኑ ላይ ሆኖ ዓለምን ይገዛ ነበር። ይህ አምላክ በትሥጉት አካል በክርስቶስ ያለውን አቻ ንግሥና በተመለከተ በሞቱ ብቻ ሳይሆን በምድር ከመወለዱ እስከ መስቀል ሞቱ ድረስ ያሳለፈበት ማናቸውም ነገሮች በሥጋ ባሕርይ ግብር እንደ ሰው በአጭር ቁመት በጠባብ ደረት ተወስኖ ያሳለፈበት ሲሆን ሳለ እንደ እግዚአብሔርነቱ ከአብ ጋር ባለው አቻ ንግሥና በሰማይ ዙፋን ላይ ሆኖ ዓለምን ይገዛ እንደ ነበረ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታምናለች።

2.2. የክርስቶስ አገልግሎቶች፡-

በብሉይ ኪዳን ዘመን ቅዱሳን አባቶች ለተለዩበት አገልግሎት ለምሳሌ፡– እንደ ክህነትና ንግሥና ላሉ አገልግሎቶች ይቀቡ ነበር፡፡ ስለ ጌታ ኢየሱስ እርሱ ክርስቶስ (የተቀባ) መሆን ስናነሳ ለምን ተግባር እንደተቀባ መጠየቅ አለብን፡፡ የኢየሱስ መቀባት በኢትዮጵያ መምሬዎች ዘንድ ከተለያየ አቅጣጫ ግንዛቤ ተችሮታል፡፡

በኢየሱስ መቀባት ጉዳይ ላይ የሚያጠነጥኑ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች፡- (ኢሳ 61:1፤መዝ 2:2 (44):8፤ ዳን 9:25፤ዕብ 1:9፤ማቴ 3:16) ሲሆኑ በእነዚህ ክፍሎች ላይ ኢትዮጵያውያን መምሬዎች የተለያዩ ድምዳሜዎች ላይ ደርሰዋል፡፡ ስለ ክርስቶስ መቀባት በደብረ ሊባኖስ ገዳም የተገኘውና «የፀጋ ልጅ» በመባል የሚታወቀው የሥነ መለኮት ቡድን መምሬዎች፡- "አብ ቀቢ÷ ወልድ ቅብ÷ መንፈስ ቅዱስ ቅብዓት" በማለት ሥጋ በተዋሕዶ ከበረ ወይም ከቃል ጋር በመዋሐዱ ከበረ÷ ክርስቶስ በተዋሕዶ የባሕርይ ልጅ ነው የሚል አስተምህሮ አላቸው፡፡ በመቀጠልም በተዋሕዶ ወልድ ዋሕድ÷ በቅብዓት መሲሕ ሆነ ይላሉ፡፡ ክርስቶስ ሦስት ልደት አለው፡– 1ኛ ከአብ፡– ከዘለዓለም 2ኛ ከድንግል፡– በጊዜ ስሌት ውስጥ በሥጋ መወለዱ 3ኛ ከመንፈስ ቅዱስ ቅብዓት መወለዱ፡፡ በማለት የቅብዓት አስፈላጊነቱ የኢየሱስን መሲህ መሆንና ሦስተኛ ልደት ማግኘቱ የተረገገጠለት በመሆኑ ነው በማለት ይገልጻሉ፡፡ ቅብዓት በመባል የሚታወቀውና የጎጃሜዎች የባሕል መግለጫ እንደሆነ የሚነገርለት አስተምህሮት ደግሞ፡- «ከመለኮት ጋር መዋሐዱ ለተሥብእት እንደ ቅብዓት ሆነለት በቅብዓት የባሕርይ ልጅ ሆነ፡፡ ተዋሕዶ የተፈጸመው በቅብዓት ነው፡፡ ክርስቶስ የአምላክ የባሕርይ ልጅ የሆነው በቅብዓት ነው፡፡ ክርስቶስ ሁለት ልደት ብቻ አለው፡– 1ኛ ከእግዚአብሔር አብ እምቅድመ ዓለም ሲሆን÷ ሁለተኛው ደግሞ ድኅረ አለም ከድንግል ማሪያም ያለ አባት መወለዱ፡፡ በማለት ሁለተኛውና ቅብዓት በመባል የሚታወቀው ቡድን አስተምህሮቱን ይገልጻል፡፡»[69]

እነዚህን ከላይ የተዘረዘሩትን ሁለት በቅብዓት ላይ የተሠነዘሩ የሥነ መለኮት እሳቤዎች በማደጎ ልጅ (Adoptionist) አስተምህሮት በኑፋቄ ውስጥ መውደቅ በመግለጽ የተዋሕዶ መምሬዎች ደግሞ ግንቦት 18 ቀን ወር 1870 ዓ.ም. ወሎ ውስጥ ቦሩ ሜዳ በተባለ ሥፍራ በተደረገ ክርክር ክርስቶስ ሁለት ልደት እንዳለው አስረድተዋል፡፡ ክርስቶስ የባሕርይ ልጅ÷ በሰውነቱም አምላክ ነው፡፡ በማለት በዮሐንስ 4ኛ እና በዳግማዊ ምኒሊክ በተጠራው ጉባዔ ፊት ገልጸዋል፡፡[70] ክርስቶስ ሁለት ልደት በተዋሕዶ የከበረ ነው፡፡ ወልድ በራሱ ልዩ አካል ቅብ ነው፡፡ በሰውነቱም የባሕርይ አምላክ ነው፡፡ በማለት የ"ሦስት ልደት" ቡድን

በተጨማሪ ነቢያት እንኳ ስለ ክርስቶስ የነቢይነት አገልግሎት የተናገሩለት እንደሆነም ያስረዳናል (ሐዋ 3:24)።

እንግዲህ ስለ ክርስቶስ ነቢይነት ስናነሳ በአንዳንዶች ዘንድ እንደተለመደው ሰው ብቻ ሳሉ የነብይነትን አገልግሎት ከሚሰጡት ጋር ማነጻጸር የተሳሳተ ከመሆኑም በላይ የክርስቶስን ማንነት ካለማስተዋል የሚመነጭ ሚዛን የሳተ ድምዳሜ ነው። ከዚህም በመነሳት በክርስቶስ የተገለጸው እውነት ከማንም ከምንም በላይ እንደሆነ ማስተዋልና የአስተርእዮ ቁንጮነቱ ስለ ነቢይነቱም ነቢያት የተናገሩለት እንዲሁም እግዚአብሔር በዘመኑ መጨረሻ ራሱን ለሰዎች ያስተዋወቀበት አስርተዕዮ መሆኑ ልዩ ያደርገዋል።

2.2.2. ክህነት

በብሉይ ኪዳን ሁለት አይነት የክህነት አገልግሎትን እንመለከታለን። የመጀመሪያውና በጥልቀት ልንረዳው በቂ መረጃ የሌለን የመልከ ጼዴቅ ክህነት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የሌዊ ነገድ የክህነት አገልግሎት ነው። የክርስቶስ የክህነት አገልግሎት ቅድመ ሁኔታ የመልከ ጼዴቅ ክህነት ነው (መዝ(110):4፤ ዘካ6:13)። በዚህም የመልከ ጼዴቅ ክህነት ወደ ክርስቶስ የሚያመለክት እንደሆነ እንረዳለን (ዕብ 5:6)። የክርስቶስ ግብር የሊቀ ክህነት አገልግሎት ነው (ዕብ 8:1-2፤ 9:11-14፤ 10:11-14)። እንግዲህ የክርስቶስ ክህነት እንደ መልከ ጼዴቅ እንጂ እንደ ሌዊ ያለ ክህነት ካይደለ በልዩነት ከሚነሱ ነገሮች የሌዊ ነገድ ካህናት የሆኑቱ ዘላለማዊ እንዳይደሉና በየጊዜው መስዋዕትን ማቅረብም ይጠበቅባቸው እንደ ነበር ማስተዋል ያሻል (ዕብ 7:11፤20-25)። ክርስቶስ ግን በገዛ ደሙ የክህነት አገልግሎት ያለው ነው (ዕብ 9:6-14)። እንግዲህ ከክህነት ሚናዎች ውስጥ መስዋዕት ማቅረብ÷ ሥርየትን ማሰጠትና ማማለድ በቀደምትነት የሚጠቀሱ ቢሆኑም የማማለድ ሚናን በተመለከተ በኢትዮጵያውያን መምሬዎች ዘንድ ያለው ግንዛቤ ስለ ክርስቶስ ማንነት ባለው የአስተምህሮ ልዩነት ላይ የተመሠረተ ነው። ለመሆኑ የክርስቶስ አማላጅነት በኢትዮጵያውያን እይታ ምን ይመስላል?

2.2.2.1. ክርስቶስ አማላጅ ነውን?

ከሁሉ አስቀድሞ "ማማለድ" የሚለው ቃል ፍቺ በትክክል መቀመጥ ይኖርበታል። አንዳንድ የኃይማኖት አባቶች ማማለድ ለሚለው ሥረው ቃሉ "ማለዳ" የሚለው ቃል እንደሆነና በማለዳ ገስግሶ ፍርደኛውን ነፃ ማውጣትን የሚያመለክት ቃል መሆኑን ይናገራሉ (መጠይቅ አቶ ጸጋዬ)። ከዚህም በመነሳት በአሁኑ ወቅት ያለው የቃሉ አጠቃቀም የትርጉም ለውጥ እንዳመጣ ያስገነዝባሉ። በአሁኑ ወቅት የማማለድ

በተከታታይ ጥያቄዎች ለማጎልበትና የክርስቶስን የፀጋ ልጅነት ለመግለጽ የሞከረባቸውን መንገዶች ይቃወማሉ። የሦስት ልደት ቡድን ተከታታይ ጥያቄዎችም፦ 1) እግዚአብሔር አዳምን ሕያው ነፍስ ያለው አድርጎ ሲፈጥረውና በመንፈስ ቅዱስ ሲያከብረው የፀጋ ልጁ አላደረገውምን? 2) አዳም የእግዚአብሔርን ትዕዛዝ በመጣሱ ይህ የፀጋ ልጅነቱ በውድቀት ተጽዕኖ ውስጥ አልወደቀምን? በማለት ለሁለቱ ጥያቄዎች ከተዋሕዶ ሊቃውንት የተሰነዘረውን አምንታ በመጠቀም ሦስተኛውን ጥያቄ ጠይቀዋል። 3) አዳም የእግዚአብሔርን ህግ ጠብቆ ቢሆን ኖሮ የእኛ በኩር ይሆን ነበር÷ አይሆንም ነበርን? ለሚለው የመከራከሪያ ጥያቄያቸው የተዋሕዶ ሊቃውንት በመወከል የቀረቡት መላክ ብርሃን ይህ «...ቢሆን ኖሮ...ይሆን ነበር።» የሚል አጠቃቀም በመከራከሪያነት ማስፈር እንደማይገባ በነገሥታቱ ፊት በማቅረብ በሦስት ልደት ቡድን ላይ አስቀውባቸዋል።[71]

በዚህ ክርክር ውጤት ላይ በመንተራስ ጉባዔው የሚከተለውን የእምነት አንቀጽ አውጥቷል፦ «ክርስቶስ ሁለት ልደት አለው። በተዋሕዶ ከብሯል። በሥጋው የባሕርይ አምላክ ነው። በሰውነቱ እንደ አብና መንፈስ ቅዱስ ያውቃል ከዚህም የተነሳ እውቀትን ገላጭም ነው። ወልድ በራሱ ልዩ አካል ቅብ ነው። ይኸውም «ወልድ ቅብ» ማለት ነው።[72]

ከላይ ከተዘረዘሩት ሥነ መለኮታዊ እሳቤዎች በመነሳት የክርስቶስ መቀባት በኢትዮጵያውያን የተዋሕዶ መምህራን ዘንድ እንደ ብሉይ ኪዳን አባቶች በተለያዩ አገልግሎቶች ከመለየት አንጻር ሳይሆን ከትሥጉት አካል ማንነት ጋር በተያያዘ የሚነሳ ነጥብ ነው። ከዚህም የተነሳ የትሥጉት አካል ክርስቶስ በሥጋው የባሕርይ አምላክ የሆነው በመልአኩ ብስራት ወቅት ሁለቱ ባሕርያት በተዋሕዶ አንድ ባሕርይ÷ አንድ አካል በመሆናቸውና ቅብዓቱ የክርስቶስን ስብእና ከአዳም መተላለፍ ውድቀት ማንጻቱን አመላካች ነው። ይኸውም «ሥጋ በተዋሕዶ ከበረ» ማለት ነው። ስለዚህ የክርስቶስን አገልገሎቶች በመንፈስ ቅዱስ ከመቀባቱ ጋር በማያያዝ ሳይሆን ራሱ ቅብዓት÷ ቅብ እና ቀቢ ስለሆነ ከግብረ ትሥብእት አንጻር አምላክ ሰው ሆኖ ሰዎችን ከአብ ጋር ለማስታረቅ የፈጸማቸውን ግብራት አመላካች ነው። በብሉይ ኪዳን ዘመን እግዚአብሔር በቅዱሳን አባቶች የተጠቀመባቸው ሦስት የተለያዩ አገልግሎቶችን ክርስቶስ እንደያዘ ተመላክቷል። እነዚህ ሦስት አገልግሎቶች፦ገላጭነት(Revealing)÷ገዥነት(Ruling) እና አስታራቂነት (Reconciling) ናቸው። እነዚህ የአገልግሎት ቢሮዎች (Offices) የክርስቶስ ተልእኮን የሚያስፈጽሙ እንደሆኑ ማስተዋል ተገቢ ነው።

2.2.1. ነቢይነት (ገላጭነት)

2.2.1.1. ክርስቶስ ነቢይ–አምላክ ነውን?

በዘዳግም 18፡15-19 እግዚአብሔር እንደ ሙሴ ያለ ነብይን እንደሚያስነሳ በገባው ተስፋ መሠረት በሐዋ 3:22-23 ላይ ሐዋርያው ጴጥሮስ ኢየሱስ እንደ ሙሴ ያለ ነቢይ ተብሎ ትንቢት የተነገረለት እንደሆነ ፍጻሜውን አመላክቷል። ከዚህም በተጨማሪ በሉቃ 13:33 ላይ ኢየሱስ ራሱ ነቢይ እንደሆነ ገልጿል። ሌሎች ኢየሱስ ነቢይ እንደሆነ የሰጡትን ምስክርነቶች በሉቃ 24:19 እና ማቴ 21:11 ላይ እንመለከታለን። እንግዲህ የነቢይን ማንነት ለመገንዘብ አስቀድሞ ተግባሩን ማጤን ያሻል። ነቢይ ማለት ከእግዚአብሔር መልእክትን ተቀብሎ ለሕዝብ የሚያስተላልፍ ነው። ጌታ ኢየሱስ ነቢይ በመሆኑ ከአብ የሰማውን ያንኑ አስተላልፎልናል። እንዲያውም የዕብራውያን ጸሐፊ መልእክቱን ሲጀምር እግዚአብሔር በዘመኑ መጨረሻ በውድ ልጁ መናገሩን ይገልጻል (ዕብ 1:1)። የኢየሱስ የነቢይነት አገልግሎት እርሱ በአብ÷ አብም በእርሱ በመሆኑ የእግዚአብሔር ምሉዕ መገለጥ ሆኖ እግዚአብሔርን በማስተዋወቁ (በመተረኩ) ነው።

እንግዲህ ምንም እንኳ በኢትዮጵያውያን የተዋሕዶ ሊቃውንት ዘንድ ቅብዓት ከአገልግሎት ወይም ከግብር (Function) ጋር ሳይሆን ከማንነት (Person) ጋር በተያያዘ የሚነሳ ቢሆንም የክርስቶስ ገላጭነት ወይም ደግሞ የነቢይነት ሚና አምላክ ሰው ሆኖ በሰዎች መካከል በማደር የማይታየውን ባሕርዩን በአጭር ቁመት በጠባብ ደረት የገለጸበት አስተርእዮ ነው (ዕብ 1:1)። ይህ ደግሞ የክርስቶስ ነቢይነት እንደሌሎች ቀዳሚ÷ ታላላቅና ደቂቅ ነብያት ያለ ነውን? የሚልን ጥያቄ ይቀሰቅስብናል።

2.2.1.2. የክርስቶስ ነብይነት ልዩነቱ ምንድር ነው?

ክርስቶስ በማንነቱ ራሱ እግዚአብሔር ሲሆን ሳለ ሰው የሆነ አንድ ባሕርይ አንድ አካል እንደሆነ ኢትዮጵያውያን የተዋሕዶ መምህራን አጽንተው ይናገራሉ። ለቀደሙት አባቶች እግዚአብሔር በብዙ አይነትና በብዙ ጎዳና በነቢያት ሲናገር እነዚህ ነብያት ሰዎች ብቻ የነበሩና ከእግዚአብሔር የገለጻላቸውን በድንግዝግዝ የተመለከቷቸውን እነዚያኑ ለሕዝቡ በማስተላለፋቸው የነብይነት አገልግሎት ውስጥ ነበሩ። ክርስቶስ በማንነቱ አምላክ–ሰው በተዋሕዶ ሲሆን መልእክቶቹ እንደ ቀደሙት ነቢያት ምሉዕነት የሚጎድለው አልነበረም። በእርሱ በኩል የመጣውን መልዕክት አለመቀበል ፍጻሜው ጥፋት እንደሆነም እንመለከታለን (ዘዳ 18፡15፤18፤19 ከሐዋ 3:22-23)። ከዚህም

አገልግሎት ያለው የትርጉም አጠቃቀም ስለ ሌላ ሰው መለመን (መጸለይ) ሲሆን አማላጅ ማለት ደግሞ "በራሱ ማድረግ የማይችል ለምኖ የሚያስደረግ ማለት ነው::" ማማለድ በመሠረተ ሃሳቡ መስዋዕትን ማቅረብ÷ ሥርየትን ማሰጠት÷ የምስራች ማወጅና ከእግዚአብሔር ግንኙነትን ማስፈጠር ነበር:: እንግዲህ ኢትዮጵያውያን መምሬዎች ክርስቶስ ከመስቀል ሞቱ በፊት በግብረ ትሥብእት ማልዷል ማለትም በአሁኑ ወቅት ባለው የማማለድ ትርጉም ጸልዮአል (ስለ ሰዎች ለምኗል)፤ ነገር ግን ከትንሣኤው በኋላ አይለምንም ምክንያቱም በሰዎችና በእግዚአብሔር መካከል ለተፈጠረው ጥል የማስታረቅን ሥራ በግብረ ትስብእት በማጠናቀቁ ነው:: እንደ መላከ ገነት አፈወርቅ አገላለጽ:- «የተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ክርስቶስ በሥጋ በምድር ሲመላለስ አማልዷል:: ይህን የማማለድ (የመለመን) አገልግሎቱን በምድር በሥጋ ሳለ አጠናቋል:: ከአብ ቀኝ ከተቀመጠበት ተነስቶ እንደገና እንዴት ይጸልያል? ያኔም እንኳን መለኮት በሥጋ አማልዷል:: ሥጋ በመለኮት ለጸሎት መልስ ሰጥቷል::» (ቃለ መጠይቅ:- መላከ ገነት አፈወርቅ÷ ህዳር 12 1993)

በሌላ በኩል ደግሞ የጥንቱ ተዋሕዶ እንደሆነ የይገባኛል ጥያቄ ያለውና የሦስት ልደት በመባል ከሚታወቀውን ቡድን እምነት አቶ ጸጋዬ ደምሴ ሲገልጹ:- ዮሐንስ አፈወርቅ:- "ገንዘቦቹ ላደረገን ለእኛ ይማልድልናል::" ይላል በማለት የማማለድን ትርጉም «መሃከል መግባት» ወይም «የእርስ በእርስ ግንኙነትን ማስፈጠር» በሚለው አገላለጽ መገንዘብ አስፈላጊ እንደሆነ ይናገራሉ:: ከዚህ በተጨማሪ:-" በፍጹም ሰውነቱ ስለ እኛ ይማልዳል (ይለምናል)÷ በፍጹም አምላክነቱ ደግሞ መልስ ይሠጣል::"[73] በማለት የሁለት ባሕርያትን በተናጥል በተግባር መገለጽ የሚያስተጋባ አመለካከት የተንጸባረቀበት ምላሽን ይሰነዝራሉ::

በአጠቃላይ በኢትዮጵያውያን የተዋሕዶ መምሬዎች ዘንድ የክርስቶስ የምልጃ አገልግሎት ስለ ማማለድ በአሁኑ ወቅት ካለው የመለመን ትርጉም አንጻር ከትንሣኤው በፊት በግብረ ትስብእት ፍጻሜን ያገኘ በመሆኑ ባጠናቀቀው የማማለድ ግብር አሁን ስለ እኛ በአብ ፊት የሚታይልን መሆኑን ይገልጻሉ:: ይህም ክርስቶስ ከትንሣኤው በፊትና ከትንሣኤው በኋላ ያሉት አገልግሎቶች የተለያዩ መሆናቸውን የሚያመለክት ነው:: ስለዚህም "ክርስቶስ ከዕርገቱ በኋላ ስለ ሰዎች ይለምናል::" የሚለው አባባል ተቀባይነት የለውም:: ይህ ደግሞ ለአንዳንዶች የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ክርስቶስ ከትንሣኤ በኋላ አምላክ ብቻ እንደሆነ እንደምታምን አድርገው በተሳሳተ መንገድ ለመገንዘባቸው በምክንያትነት የሚጠቀስ ነው:: ኢትዮጵያውያን መምሬዎች ክርስቶስ ከትንሣኤው በፊት ባብዛኛው በግብረ ትሥብዕት÷

ከትንሣኤው በኋላ ደግሞ የማዳን ስራውን በማጠቃለሉ በግብረ መለኮት እንዳለ እንጂ የትሥጉት አካል በትንሣኤ ምክንያት ለውጥ እንዳመጣ አታምንም፡፡ ስለዚህም አሁንም ክርስቶስ አምላክ–ሰው በተዋሕዶ ብላ ታምናለች፡፡ ይህንን የክርስቶስን የክህነት አገልግሎት በተመለከተ ክርስቶስ በሥጋ በምድር ሲመላለስ ባብዛኛው በግብረ ትሥብዕት÷ ከትንሣኤውም በኋላ ደግሞ በግብረ መለኮት እንዳለ እንጂ በትንሣኤው ምክንያት በተዋሕዶ አካሉ ላይ ለውጥ እንዳመጣ አይታመንም፡፡

ከክርስቶስ የክህነት አገልግሎት ውስጥ የአስታራቂነት ተግባሩ በእግዚአብሔርና በሰው መሃል በመግባቱ ላይ የሚያተኩር ነው፡፡ በሰዎች መካከል ለሚከሰቱ አለመግባባቶች መፍትሔ የሚያስገኙቱ ሰዎች ማንነት አስፈላጊ እንደሆነ ሁሉ በሰውና በእግዚአብሔር መካከል ለተከሰተ ጥልም የአስታራቂው ማንነት ወሳኝ ነው፡፡ መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚያስረዳን ወልድ ሰው ሆኖ በመምጣት " ... በእግዚአብሔርና በሰውም መካከል ያለው መካከለኛው ደግሞ አንድ አለ÷ እርሱም ሰው የሆነ ክርስቶስ ኢየሱስ ነው ..." ተብሏል /1ኛጢሞ 2:5/፡፡ ይህ በእግዚአብሔርና በሰው መካከል የመግባት ሚና በክህነት አገልግሎት ውስጥ የተካተተ ነው፡፡ እንግዲህ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የክርስቶስ ማማለድ ስለ ሰው ልጆች መለመን ይኸውም ማድረግ የማይችል ለምኖ የሚያስደርግ ከሚለው ትርጉሙ በተቃራኒ በተከናወነው የክርስቶስ የአድኅኖት ሥራ አማካኝነት ስለ ሰው ልጆች በአብ ፊት መታየትን በሚያካትት መልኩ ይታመንበታል፡፡ ስለዚህም ከትንሣኤ በኋላ የክርስቶስ ክህነት በግብረ ትስብእት በተፈጸመ ሥራ ላይ እንጂ ገና ለአምላክ ሰው መሆን ባስፈለገበት ተልዕኮ በአሁኑም ወቅት ባልተጠናቀቀ የማስታረቅ ሥራ ላይ እንዳለ መቁጠር የተሳሳተ አመለካከት ነው የሚል ሃሳብን የሚያንጸባርቅ ነው፡፡

2.2.2.2. የክርስቶስ ክህነት ያስገኘው ልዩነት ምንድር ነው?

የክርስቶስ ክህነት ከሌሎ የክህነት አገልግሎት በአይነቱ የተለየ የመሆኑን ያህል በውጤቱም እንዲሁ ልዩ ነው፡፡ ለዚህ የዕብራውያን መልዕክት ጸሐፊ በሰፊው የክርስቶስን ክህነት ከሌሎ ክህነት በማነጻጸር የሚያትተውን መመልከት አስፈላጊ ነው፡፡ የክርስቶስ ክህነት በራሱ (አምላክ–ሰው) በሆነው በእርሱ ደም የተፈጸመ የማማለድ አገልግሎት ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ በየጊዜው የመስዋዕት ደም ማቅረብ የሚያስፈልገው ሳይሆን አንድ ጊዜ ራሱን መስዋዕት አድርጎ በማቅረቡ ለዘላለም የሚሆን የማስታረቅ አገልግሎት መፈጸም ያስቻለው ነው፡፡ ለዚህ ሁሉ ደግሞ የክርስቶስ ማንነት መሠረት ነው፡፡ መስዋዕቱ የበግ ወይም የፍየል ደም መስዋዕት ወይም የሰውም የደም መስዋዕት (እንደ የአህዛብ አማልክት ለሆነው ለሞሌክ አምልኮ የሚደረገው አይነት)

ሳይሆን የአምላክ–ሰው ደም በመሆኑ በአብና በሰው መካከል ለመግባትና የእግዚአብሔርን ቁጣን ማብረድ የተቻለው ነው።

እንደ ሌዊ ነገድ የክህነት አገልግሎት የመስዋዕት ደም ፍጹም ሥርየትን ማምጣት የማይቻለው ነበር። እንደ መልከ ጼዴቅ ሥርዓት ያለው የሊቀ ካህኑ የክርስቶስ ደም ግን የአምላክ–ሰው ደም በመሆኑ በላቀ መንገድ «በሰዎችና በእግዚአብሔር መካከል አንድ አለ!» ያሰኘው የክርስትና ታላቅ ምሥጢር መሆኑን መረዳት ከሁሉ የሚበልጥ ነው (ዕብ 9:11-14)።

2.2.3. ንጉሥነት

2.2.3.1. ክርስቶስ በግዳዌ መለኮት አቻ ንጉሥ ነውን?

ክርስቶስ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር በግዳዌ መለኮት እኩል ንጉሥ ነው። ይህንን የክርስቶስ አቻ ንግሥና ኢትዮጵያውያን የሥነ መለኮት መምሬዎች የሚገልጹት በቅድመ ትሥጉት የአካላዊ ቃል ማንነት ላይ ብቻ ሳይሆን በድኅረ ትሥጉት አካል በሆነው በክርስቶስ ረገድም ነው። የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሊቃውንት እንደሚሉት ከሆነ ክርስቶስ በሥጋ በምድር ሲመላለስ ይቅርና በሞቱ እንኳን አቻ ንግሥናው የተገሠሠ አይደለም፦ «ምንም እንኳን የክርስቶስ ነፍሱ ሲያል ብትወርድ ሥጋው በመቃብር ቢያድር መለኮቱ ከሥጋ ጋር በመቃብር÷ ከነፍሱ ጋርም በሲያል አድሯል እንዲሁም በዘባነ ኪሩብ በየማነ አብ ተቀምጦ ዓለምን ያስተዳድራል እንጂ ለቅጽበት ከነፍስም ከሥጋም አልተለየም።»[74]

እንደ መላከ ገነት አፍወርቅ አባባል፦ «ክርስቶስ በዓለም ላይ ንጉሥ ነው። እርሱ ከእርገት በፊት ንጉሥ ነው÷ ከእርገት በኋላም ንጉሥ ነው። ሠይጣን የዚህ ዓለም ገዢ ነው ማለት በክርስቲያኖች ላይ ገዢ ነው ማለት አይደለም። ክርስቲያኖችን ድል ማድረግ አይችልም፤ ነገር ግን ይፈትናል። ስለዚህ የክርስቶስ ንግሥና በዓለም ላይ ቅድመና ድኅረ ትሥጉት ነው፣ ሆኖም ግን በቅድመ ትሥጉት ቃል÷ በድኅረ ትሥጉት ክርስቶስ እንደተባለና አቻ ንጉሥ እንደሆነ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ታስተምራለች፦[75]

እንግዲህ የኢትዮጵያ ቤተክርስትያን የክርስቶስን አቻ ንግሥና ስትገልጽ በዓለም ላይ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ያለውን እኩል የሆነ ንጉሥነቱን በመለኮት ብቻ ሳይሆን በሥልጣንም÷ በኃይል÷ በአገዛዝ እኩል መሆኑን የሚያመለክት ነው። ከዚህ በዓለም ላይ ካለው የክርስቶስ ንግሥና በተጨማሪ በአማኞች ላይ ያለውን ንግሥናም

የኢትዮጵያ ቤተክርስትያን ታምናለች። እንደ መላክ ገነት አፍወርቅ አባባል፦ «ክርስቶስ የማይሞት ንጉሥ ነው። ይህም ማለት ሞቷል ደግሞም ከሞት ተነስቷል። ስለዚህም ለዘለዓለም ህያው ንጉሥ ነው። እርሱ በቅዱሳንና በመላዕክት ላይ ንጉሥ ነው። እኛ አመንንም አላመንንም እርሱ ከእርገቱ በፊትም ሆነ በኋላም ንጉሥ ነው።»[76]

በአጠቃላይ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በሁለት አይነት የክርስቶስ ንግሥና ይኸውም በዓለም ላይ ባለው አቻ ንግሥናና በአማኞች ላይ ባለው ልዩ ንግሥና ታምናለች። በዚህም የክርስቶስ ንግሥና ዘላለማዊና የማይለወጥ መሆኑን አበክራ ትናገራለች። የክርስቶስ ልዩ ንግሥና ምንነት በብዙዎች ዘንድ ጥያቄ የሚቀሰቅስ ነው። ለመሆኑ ክርሰቶስ ልዩ ንግሥና አለውን? መልሱ አዎን ከሆነ ስለዚህ ልዩ ንግሥና መረዳት እጅግ አስፈላጊ ይሆናል።

2.2.3.2. ክርስቶስ ልዩ ንጉሥነትን ተቀብሏልን?

በኢትዮጵያውያን መምሬዎች ዘንድ የክርስቶስ ንግሥናን ልዩ የሚያሰኘው በአማኞች ላይ ያለውን ንግሥና በተመለከተ በሚሰነዘሩ ሃሳቦች ዙሪያ ነው። ይህ ንግሥናው በአማኞች (በኪዳን ህዝቡ) ላይ ያለው ንግሥና ነው። ክርስቶስ በግጻዌ መለኮት ካለው አቻ ንግሥና በተጨማሪ ያለውን ንግሥና ልዩነት መገንዘብ አስፈላጊ ነው። በኪዳን ህዝቡ ላይ ያለው ንግሥና ትንቢት የተነገረለት ከመሆኑም በላይ በፍጻሜውም ማመላከቻ እግዚአብሔር ኢየሱስን ከመሲህነት ተልዕኮው የተነሳ ከፍ እንዳደረገው መመልከት ይቻላል (መዝ 2:6፤(45):6-7፤ ዕብ 1:8-9፤ ሚክ 5:2፤ ዘካ 6:13፤ ሉቃ 1:33፤ 19:27፤ ዮሐ 18:36-37፤ ሐዋ 2:30፤36)። እንደ አባ መልከ ጼዴቅ አገላለጽ ደግሞ የክርስቶስ ንግሥና በሞቱና ሲያል በመውረዱም ተንጸባርቋል፦ «ክርስቶስ ሲያል ሲወርድ ጨለማው በራ፤ እንደ ነቢያነቱና እንደ ሊቀ ካህንነቱ ሰበከላቸው፤ እንደ ንጉሥነቱ ደግሞ ምርኮን ማረከ ነፍሳትንም ከሲያል ወደ ገነት አወጣ አሸጋገረ።»[77]

እንግዲህ ይህ የክርስቶስ ንግሥና በግጻዌ መለኮት ካለውና በዓለም ላይ እቅዱን ለማስፈጸም ከሚያስችለው ንግሥና ባሻገር በማዳን ስራው ረገድ ንጉሥ መሆኑን የሚያመለክት ነው። ይህን ከክርስቶስ ግብር ጋር የተያያዘ ንግሥናውን በተመለከተ፦ «ንጉሥ የቃል ኪዳን ሕዝቡን ይጠብቃል፤ ይመግባል፤ ይገዛል፤ ያስተዳድራል። ይህም ሥራ ለጌታ ለኢየሱስ ክርስቶስ ተሰጥቷል (ኢሳ 9:6-7፤ ኤር 25:5-6፤ ዮሐ 10:11-15፤27-30)።[78] በአጠቃላይ በአማኞች ላይ ያለው ንግሥና በግዳዌ መለኮት ከትሥጉት አካል የማዳን ተልዕኮን መወጣት አንጻር የተሰጠና ከግብሩ ጋርም የተያያዘ ነው።

2·3 የክርስቶስ ግብራት ደረጃዎች
(The stages of Christ's Functions)

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በአካላዊ ቃል ሰው ሆኖ ሰውን የማዳን ተልዕኮ ላይ የህማማቱንና ያለ ልክ ከፍ ከፍ የማለቱን ሂደት በተለያዩ እርከኖች (steps) ላይ በመመሥረት ታስረዳለች። የሥጎ መለኮት መምሬዎቿ በክርስቶስ ህማማት እርከኖች አፈጻጸም ወቅት መለኮት በሥጋ ማለትም ኢየሱስ እግዚአብሔር ሆኖ ሳለ በግብረ ትስብእት መከራን እንደተቀበለ ሁሉ÷ ሥጋም በመለኮት ማለትም ሰው ሆኖ ሳለ በግብረ መለኮት የሚመለክ አምላክ እንደሆነ ይገልጻሉ። ይህ ደግሞ የትሥጉት አካል ከትንሣኤው በፊትና ከትንሣኤው በኋላ ያለፈባቸውን እርከኖች (steps) እንዴትና ካሉት ከሁለቱ ግብራት በየትኛው ጸባይ (የባሕርይ ግብር) እንደነበረ በሚደረግ ገለጻ ላይ የሚካተት ነው። ባብዛኛው በሌሎች ዘንድ ራሱን ዝቅ ማድረጉ (Humilation) በመባል የሚታወቀው ከሰው መሆን እስከ መቃብር የሚያደርሰውን ደረጃ የቃላት አገላለጽ የሚቃወሙ እንደ መላክ ገነት አፈወርቅ ያሉ ሊቃውንት "ወደ ቀደመው ክብሩ መመለሱ" የሚለውንም አጠቃቀም ይቃወማሉ። ለዚህ አመለካከት መንጸባረቅ መንስዔው ደግሞ አካላዊ ቃል ሰው ሲሆን አምላክነቱን እርግፍ አድርጎ ትቷል የሚልን ኑፋቄ ከመስጋት ያለፈ ነው። ስለዚህ ራሱን ዝቅ አደረገ ማለት አምላክነቱን ቀንሶ መጣ ከማለት ጋር እንዳያደናግር "ግብረት ትሥብዕት" ቢባል ወደ ቀድሞ ክብሩ መመለሱ የሚለውም አባባል "ግብረ መለኮት" ቢባል የሚል አቀራረብን ማስተዋል ችይለሀ።

2.3.1. ግብረ ትስብእት (Human Functions)

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን መምሬዎች አካላዊ ቃል ሰው ሆኖ ሰዎችን ለማዳን በግብረ ትስብእት ያደረጋቸው ነገሮች፡- ትሥጉት÷ የመስቀል ሞቱ÷ መቀበሩና ወደ ሲዖል መውረዱ በተናጥል ለእነዚህ ምግባራት የሚገባ ባሕርዩ (ሰባዊ ባሕርዩ) የፈጸመው ሳይሆን በተዋሕዶ አካል ላይ የተፈጸመ ሆኖ ወደ አፈጻጸም የመጣው ግን በግብረ ትስብእት ነው ይላሉ። ትሥጉት በሰፊው ለመግለጽ እንደተሞከረው የመለኮትና ሥጋ ተዋሕዶ (ጥምረት) እንጂ እንደ መልካም ጉርብትና ያለ ሽርክና አይደለም። አባ መልከ ጼዴቅ እንዳሰፈሩት፡- «ወልድ ሰው ሆነ ስንል ህልውና ያለው የአብ ቃል ነው፤ ስለዚህ መለኮቱ ወይም አምላክነቱ ምንም ሕጸጽ ወይም ጉድለት የሌለበት ነው።»[79] ስለዚህ የትሥጉት አካል የፍጹም መለኮት ከሥጋ ጋር መዋሐድ (ላይነጠል መጣመር) ማለት ነው። ይህ ደግሞ፡- «በጸነሰች ጊዜ የአብ ቃል ሥጋን ሲዋሐድ ነፍስንም ሥጋንም

ተዋሕዷል÷ ሥጋ በተዋሕዶተ መለኮት የጸና በመሆኑ አንዱ ከሌላው አልተለያዩም::[80]

ከግብር አንጻር፡- በአብ መላኩን÷ መከራን መቀበሉንና ከትንሣኤው በፊት የተናገራቸውን እንደ የምጽዓትን ቀንም አላውቅም ያለባቸውን ክፍሎች በመንተራስ «በማንነቱ ከአብ ያነሰ መለኮት ነበር!» የሚሉትን የአርዮሳውያንንም ትምህርት ከግጻዌ መለከከጽ የግብር ሦስትነትና የማዳን ተልእኮ አንጻር መመልከቱ አስፈላጊ ነው:: ስለዚህም የመለኮት መበላለጥን ሳይሆን ከትንሣኤው በፊት መለኮትነቱን ሳይለቅ ሰዎችን ለማዳን ከነበረው ተልእኮው አንጻር በተለይ በግብረ ትሥብእት መስዋዕት የመሆንንና የማስታረቅን ስራ እንደሰራልን የሚያስረዳ ነው:: ከዚህም የተነሳ ከግብር አንጻር የተነገሩ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን ማስተዋልና በጥንቃቄ መፍታት ያስፈልጋል:: እንደ በአብ መላኩ÷ መከራን መቀበሉ÷ በመስቀል መሞቱና የምጽዓትን ቀን አላውቅም ማለቱ ያሉ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች በእግዚአብሔር መልክ ሲኖር ሳለ ከእግዚአብሔር ጋር መተካከልን እንደ መቀማት ካልቆጠረባቸው እንዲሁም በፈቃዱ በአብ የተላከበትን በማድረግና የአብን ፈቃድ በመፈጸም ያስከበረው መሆኑን ከማመልከት አንጻር እንጂ ከአብ ያነሰ መለኮት መሆኑን ከማመልከት አንጻር የተነገሩ እንዳይደሉ መረዳት ያሻል::

የክርስቶስን የመስቀል ሞት በተመለከተ:- «ክርስቶስ በሰው እግር ገብቶ መከራ መስቀልን በተቀበለ ግዜ÷ በኋላም ሙቶ በተቀበረ ግዜ ነፍስ ከሥጋ ስትለይ መለኮት ከሥጋም ከነፍስም ከቶ አልተለየም::»[81] ይህ ደግም «.... የክርስቶስ ሥጋ ለሦስት ቀናት ያህል ለቅጽበትም እንኳን አልተለየውምና:: ነፍስ ተለየች ይባላል እንጂ በምንም መልክ መለኮት ከሥጋም ከነፍስም ተለየ አይባልም::...» የሚለውን ሃሳብ የሚያጠናክር ነው:: በክርስቶስ መቀበር ወቅትም መለኮት የተዋሐደው የክርስቶስ ሥጋ በመቃብር÷ መለኮት የተዋሐዳት የክርስቶስ ነፍስም ሲያል ወርዶ እንደነበረ ያመላክታል:: በመቀጠልም «ሲያልም የምንላት ነፍሳት ተግዘው የነበሩባት የመሬት ጥልቀት ናት:: .... ወደዚያም የግዙት ስፍራ የማንኛውም ሰው ነፍስ በአዳም በደል ምክንያት ለፍርድ ትወርድ ነበር ....» ይላሉ::[82]

ከላይ ከተገለጸው ሃሳብ በመነሳት የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ክርስቶስ በሞተበት ወቅት ሥጋው በመቃብር ሲያድር በአካለ ነፍስ ደግሞ ወደ ሲያል እንደወረደ ለሚነገርለት ለክርስቶስ የተዋሕዶ ምስጢር ጠቀሜታን ሲያብራሩ:- «ወደ ሲያል የወረደችው የክርስቶስ ነፍስ መለኮት ባይዋሃዳት ኑሮ ፩ኛ. በሲያል ያሉትን ነፍሳት የማዳን ነፃም የማውጣት ኃይል አልነበራትም ነበር:: ፪ኛ እንደ ሌሎች የሩቅ ብእሲ

ነፍስ ከሆነች በዲያብሎስ ቁራኝነት ትያዝ ነበረች። መለኮትን የተዋሐደችው ነፍስ ሲያል በመውረዷ ግን ለነፍሳት ሁሉ መድኃኒት ሆነች።.... እንዲሁ የክርስቶስ ሥጋ መለኮት ያልተዋሃደው ቢሆን ኑሮ ሦስት ቀን በመቃብር ሲቆይ ይበሰብ፤ ይለወጥ ነበር። የክርስቶስ አካል ግን መለኮት ያልተለየው በመሆኑ ሳይፈርስ ሳይበሰብስ ሳይለወጥም ቆይቶ በሃይል ለመነሳት ቻለ።[83]

እንግዲህ በእነዚህ በእርከን የተዋቀሩ የህማማት ነጥቦች ከትሥጉት እስከ የተዋሕዶተ ሥጋ በመቃብር÷ የተዋሕዶተ ነፍስ በሲያል በማደር ሰውን በማዳን ሂደት በግብረ ትስብእት የተፈጸሙ ግብራትን እንመለከታለን። አባ መልከ ጼዴቅ ተዋሕዶ የክርስቶስን ሥጋ በመቃብር እንዳይበሰብስ÷ የክርስቶስን ነፍስ በሲያል በዲያብሎስ ቁራኛ ነት ስር እንዳይወድቅ የማድረግ ጠቀሜታ እንደነበረው ሲገልጹ መላከ ገነት አፈወርቅ ደግሞ፡- «የተገፈፈው ሥጋ ብቻ ቢሆን አያድነንም መለኮት በሥጋ በመገረፉ ያድናል። ሥጋ በሥጋነቱ ቢሞት መዳን ባልቻልን÷ መነሳትም ባልቻልን! የሥጋ ባሕርይ በሥጋነቱ ቢሞት መዳን ባልቻልን ትንሣኤም እውን ባልሆነ። አካላዊ ቃል ሥጋን ተዋሕዶ በሥጋ ባሕርይ /ከእኛ በነሳው ባሕርይ/ ግብር ሞተ። መለኮት በሥጋ ሞተ÷ በራሱ ባሕርይ ግብር አልሞተም! ሥጋማ በራሱ ባሕርይ የታወቀለት ሟች ነው። ለዚህም ከክርስቶስ ሞት በፊት በእነ ሙሴም ሞቷል።"[84]

ከላይ ከተገለጸው የመላከ ገነት አፍወርቅ አባባል እንደምንረዳው የክርስቶስ ሞት ሥርየትን ማስገኘት የቻለው የአምላክ በሥጋ ሞት በመሆኑ እንዲሁም ከሌሎች ሰው ብቻ ከሆኑ ቅዱሳንም ሞት ልዩ ስለሆነ ነው። መላከ ገነት አፍወርቅም የክርስቶስን በአካለ ነፍስ ወደ ሲያል መውረድ ከአዳም ጀምሮ እስከ እለተ አርብ ድረስ የሞቱትን ነፍሳት በሙሉ ከሲያል ለማውጣት (ከጣዖት አምላኪዎች በስተቀር እንዲሁም ይሁዳን ምክንያቱም ከክርስቶስ መስቀልን በፊት ነፍሱ ያልወጣች በጻሕር የቆየ በመሆኑ) እንደሆነ ይናገራሉ።[85] ሆኖም ግን መለኮትነቱ በሥጋውም ሆነ በነፍሱ ላይ ካስገኘው ጥበቃ አኳያ የሚሉት አልነበረም።

እንግዲህ ከሥርየት አኳያ በመላከ ገነት አፍወርቅ በኩል የተሰነዘረው ነጥብ የክርስቶስን መስዋዕት መሆን ልዩና ተቀባይነት የሞላው የሚያሰኘው ከመሆኑም በላይ የክርስቶስን ማንነት ከግብሩቱ ጋር የሚያስተሳስር ነው። በሐዋ 20፡28 መሠረትም የክርስቶስ ደም የእግዚአብሔር ደም መሆኑን ከሚያመለክተው ሃሳብ አንጻር ተክለ ሰውነታዊ የሆነውን ክፍሉ እንኳ መነጠል እስከማይቻል ድረስ የመለኮት በሥጋ (የአምላክ–ሰው) ተዋሕዶ አካል መሆኑን ያመለክተናል።

2.3.2. ግብረ መለኮት (Divine Functions)

በአንዳንዶች አመለካከት የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን መምሬዎች "ክርስቶስ እስካ መስቀል ሞቱ ድረስ ሰው መሆኑ እንደተንጸባረቀበት÷ ከትንሣኤው በኋላ ደግሞ አምላክ ብቻ እንደሆነ ያስተምራሉ!" የሚል እሳቤ እንዳለ ለመጥቀስ ሞክሬአለሁ። ሆኖም ግን የትሥጉት አካል ተዋሕዶ ዘላለማዊና ለለውጥም ያልተጋለጠ እንደሆነ ከሊቃውንት አንደበት እንዲሁም ጽሑፎች መረዳት እንችላለን።

እንደ ሠይፈ ሥላሴ አገላለጽ፦ "ትንሣኤው የነፍስና የሥጋ መዋሐድና በሕይወት ቆሞ መታየት ብቻ አልነበረም፤ የተነሣው አካል በመስቀል የተሰቀለውና የተቸነከረው ቢሆንም ያው አካል በተሐድሶ ተነሥቶአል፤ ...የክርስቶስ ትንሳኤ ከአልአዛርና ከሌሎችም ሰዎች ትንሣኤ የተለየ ነው፤ የእነዚያ ትንሣኤ በብሉይ ሥጋ ነው፤ ቆይተውም ሞተዋል፤ እርሱ ግን ዳግም ሞት የለበትም፤ (ራእ 1:18) ስለዚህም በኩረ ሙታን ይባላል ፤ (1ኛ ቆሮ 15:20፤ ቆላ 1:18)"[86]

መላክ ገነት አፈወርቅም፦ " '... *ያለ ልክ ክፍ አደረገው።*' (ፊል 2:9) ማለቱ ትንሣኤው ተዋሕዶን እንዳላፋለሰና ሥጋ በመለኮት አምልኮ የተገባው እንደሆነ የሚገልጽ ነው።"[87] በማለት ትንሣኤው በትሥጉት አካል ላይ ለውጥ እንዳላመጣበት ያመላክታሉ። ሆኖም ግን የትንሣኤውን አካል በተመለከተ ለአገላለጽ አስቸጋሪ የሆነውን ሃሳብ በክርስቶስ ማንነት ላይ ከተከናወነ ለውጥ አንጻር ሳይሆን ከግብር አንጻር ማስረዳት መቻል በኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ዘንድ የተለመደ ነው። ከዚህም በመነሳት የትሥጉት አካል ከትንሣኤ በፊትና ከትንሣኤ በኋላ ለውጥ እንዳመጣ ሳይሆን ከትንሣኤ በፊት ባብዛኛው በግብረ ትስብእት፤ ከትንሣኤ በኋላ በግብረ መለኮት መገኘቱ ደግሞ ሰውን የማዳን ተልዕኮውን በማጠቃለሉ ምክንያት እንደሆነ መረዳት ይቻላል።

ስለ ግብረ መለኮት ስናነሳ ክርስቶስ ከትንሣኤው በኋላ ካደረጋቸው ነገሮች ሌላው ዕርገቱ ነው። ካረገም በኋላ በአብ ቀኝ እንደተቀመጠ መጽሐፍ ቅዱስ ያስረዳል። እንደ ሠይፈ ሥላሴ አገላለጽ፦ ከዐረገም በኋላ «በአብ ቀኝ ተቀመጠ» (ኤፌ 1:20፤ዕብ 10:12) የሚለው አነጋገር ፊደል በፊደል የሚተረጎም ብቻ ሳይሆን ኃይልንና ሥልጣንን ክብርንም የሚያመለክት ነው፤ በእግዚአብሔር ዘንድ ቀኝና ግራ÷ ፊትና ኋላ የለምና፤ ስለዚህ ነቢረ የማን ክርስቶስ ግብረ ትስብእትን ከፈጸመ በኋላ እንደገና የሰውነትን ሥራ የማይሠራ ነገር ግን ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር በክብር መለኮታዊ ሥራውን እየሠራ የሚኖር መሆኑን የሚያስረዳ ቃል ነው።"[88]

ከላይ ከተጠቀሰው የሠይፈ ሥላሴ አባባል የክርስቶስ ግብረ ትስብእት መለኮት በሥጋ ለሰዎች ድነት ሊፈጽም ያስቻለውን ነገሮች ሲያስረዳን ከትንሣኤውና ከእርገቱ በኋላ በአብ ቀኝ አንደ ተቀመጠ የሚያመለክተን ሃሳብ ደግሞ የማዳን ሥራውን በመፈጸሙ ምክንያት በግብረ መለኮት እንዳለ ነው። ይህ ደግሞ ከትንሣኤው በፊትና በኋላ የትሥጉት አካል በግብረ ትስብእትና በግብረ መለኮት በየጊዜያቱ ቅደም ተከተል መገለጡን እንጂ በአካሉ ለውጥ እንዳመጣ አመላካች አይደለም። ሌላ መነሳት ያለበት ነጥብ በአንዳንድ የሥነ መለኮት ሰዎች ዘንድ የሰው ልጆችን የማዳን ተልዕኮው ማጠቃለያ እንደሆነ የሚታመንበትና የመጨረሻ እርከን ተደርጎ የሚቆጠረው የዳግም ምፅዓቱ ጉዳይ ነው። ለመሆኑ ዳግም ምፅዓቱ የማዳን ተልዕኮው የመጨረሻ እርከን ነውን?

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሥነ መለኮት መምሬዎች ዘንድ የማዳን ሥራው የተጠናቀቀው በመስቀል ሞቶ በመቀበሩና በሲዖልም የተጋዙትን ነፃ በማውጣቱ ነው። ከትንሣኤው በኋላ የቆየ ያልተጠናቀቀ የማዳን ሥራ እዳለው አይታመንም። በዚህም ምክንያት ዳግም ምጽዓቱ ከማዳን ዐላማው ጋር ሳይሆን በክብር ተመልሶ ከመምጣት ጽንሰ ሃሳብ ጋር የተያያዘ ነው። እንደ መልአከ ገነት አፈወርቅ አገላለጽ፦ «ዳግም ምጽዓት ሰዎችን ከማዳን የእግዚአብሔር እቅድ ጋር የተያያዘ አይደለም። ሰውን ለማዳንማ በግብረ ትስብእት የማይሞተው ሞቷል፤ በዚህም ከአብ ጋር አስታርቆናል። ስራውን ካጠናቀቀም በኋላ የተረሳና የቀረ ሥራ እንዳለው ከአብ ቀኝ አይነሳም፤ ነገር ግን ምንም እንኳን ሥራውን ጨርሷል ማለት ባንችልም ዳግም ሲመጣ የሚሰራው ሥራ እንዳለፈው አይደለም፦ ጻድቃንንና ሃጢአንን ለመለየት ስለሚመጣ ዳግም ሥራው በግብረ ትስብእት አይደለም።[89]

እንግዲህ የትሥጉት አካል በሁለቱ ግብራት መገለጥ በተለያየ ጊዜ ማለትም ከትንሣኤ በፊትና በኋላ ክብሩን ከማጣትና መልሶ ከማግኘት አንጻር ሳይሆን ቃል ከሥጋ ጋር ስለተዋሐደ በሥጋው መከራና ሞት እንዳለበት፤ ከትንሣኤው በኋላ ግን ዳግም እንደማይሞት ለማንጸባረቅ ነው። ስለዚህም «ራሱን ዝቅ ማድረጉ» (Humiliation) የተሰኘው ደረጃ ስያሜም የማንነቱን መቀነስ አመላካች ስለሚመስል በግብረ ትስብእት መገለጹ ቢባል÷ «ወደ ቀደመው ክብሩ መመለሱ» የሚለውን በግብረ መለኮት መገለጹ ቢባል ተገቢ ትርጉሙን ያገኛል። ይኸውም የትሥጉት አካል ክርስቶስ አምላክ ሲሆን ሳለ ሰው ሆኖ እንደመጣ እንጂ አምላክነቱን በሠማይ ትቶ ሰው ብቻ ሆኖ እንዳልመጣ ወይም ትሥብእት በአምላክነቱ ላይ ለውጥን እንዳላስከተለበት ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር በባሕርይ÷ በመለኮት÷ በፈቃድ÷ በሥልጣን አንድ እንደሆነ ለመግለጽ ነው።

ነገረ-ክርስቶስ የክርስትና መሠረት በመሆኑ ክርስትናን ከሌሎች ኃይማኖቶች ልዩ የሚያደርገው አንኳር ትምህርት ነው። ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ከሐዋርያቱ ጋር በምድር በተመላለሰበት ወቅት የማያምኑቱ ስለ እርሱ የነበራቸውን መረዳት ብቻ ሳይሆን ይከተሉት የነበሩት ራሳቸው ሐዋርያቱ ማን እንደሚሉት ሲጠይቅ ከጴጥሮስ የተሰነዘረው ምላሽ የእርሱን መሲህነትና የአብ የባሕርይ ልጅነቱን አመላካች መሆኑ ግልጽ ነው። ሆኖም ግን የአምላክ ሰው መሆን ምስጢር 'ሾላ በድፍን!' ተብሎ ያለ ምንም ጥያቄ የሚታለፍ አልነበረም። የክርስትና ተቃዋሚ ከሆኑት ብቻ ሳይሆን ከቤተ ክርስቲያን መሪዎችም ዘንድ ጎልቶ የታየ የክርስቶስ ማንነት ጥያቄ ተስተውሏል። የክርስቶስ ምሉዕ አምላክነት ብቻ ሳይሆን ምሉዕ ሰው መሆኑም ክርክር ተነስቶበታል። ስለ ፍጹም አምላክነቱ ከቅድመ ትሥጉት ማንነቱ በመነሳት ቅዱሳት መጻሕፍት የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ ሲመሰክሩ (የባሕርይ ልጅነቱን) ለማስረዳታቸው አጠያያቂነት ባይኖረውም ስለ 'ጊዜ' ያለው ግንዛቤ በራሱ እንደ አርዮስ ላሉ የቤተክርስቲያን መሪዎች ውድቀት መንስዔ ሆኗል። እንግዲህ አርዮስ በዘላለም ውስጥ የጊዜ ጽንሰ ሃሳብ እንዳለና ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ጊዜ መቆጠር እንደተጀመረ የነበረው አሳቤ ወልድ ቅድመ ዓለም በአብ እንደፈጠረ ማመኑ 'በመለኮትነቱ ፍጡር!' የሚል ድምዳሜ ላይ የመድረሱ መንስዔ ነው። ከዚህም ባሻገር አርዮስ ባብዛኛው ኢትዮጵያውያን መምሬዎች የማይስማሙበት የወልድ በአርአያ መልአክ መገለጥ የግጻዌ መለኮት የግብር ቅደም ተከተል (Functional Subordination) ዘላለማዊነትን እንጂ የማንነት (Ontology) መበላለጥን በፍጹም አመላካች እንዳይደለ ያለማስተዋል ይታይበታል።

በድኅረ ትሥጉት አካል ማንነት ዙሪያ የተነሱ ጥያቄዎች ለመግለጽ እንደሞከርኩት ከአካሉና ከግብሩ አንጻር የተነገሩ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን ለይቶ ካለማተዋል የመነጩ ናቸው። በግብር ቅደም ተከተል ወልድ በአብ መላኩም ሆነ የአብ ግብር የሆነውን የምጽዓትን ቀን አለማወቁ የመለኮት መበላለጥን እንዳስከተለ መቁጠር አሁንም የክርስቶስን ማንነት በተገቢው መንገድ ካለማስተዋል የተከሰተ ነው። እንዲያውም የኤፌሶኑ የቤተ ክርስቲያን አባቶች ጉባዔ:– 'ማርያም የእግዚአብሔር እናት!' ብሎ የእምነት አንቀጽን ያወጣበት ምክንያትም ከእርሷ የተወለደው የክርስቶስን ምሉዕ አምላክ (እግዚአብሔር) መሆን ለማስረዳት ታቅዶ እንደነበር ግልጽ ነው። ይህም ደግሞ በአብና በወልድ መካከል የመለኮት መበላለጥ እንደሌለ ከማሳየቱም በላይ

ምሉዕ አምላክ የሆነው አካላዊ ቃል ራሱ ከማሪያም እንደተወለደ የሚገልጽ ነው።

ከታሪካዊ ነገረ-ክርስቶስ በመነሳት ለማስረዳት እንደሞከርኩት ቤተ ክርስቲያን ገና ከምሥረታዋ ጀምሮ የነቢያትንና የሐዋርያትን ምስክርነት ከቅዱሳት መጻሕፍት በማጣቀስ ክርስቶስ ማን እንደሆነ በጥልቀት ለመረዳት የሚያስችሉ ገባዔዎችን አካሂዳለች። በድንረ ትሥጉት ስለ ሰው መሆን ያለው አሳቤ በክርስቶስ ማንነት ላይ ተጽዕኖ እንዳመጣበት የመቁጠር ሁኔታም ተከስቷል። አንዳንዶች ሰው ብቻ ነበር ሲሉ ሌሎች ደግሞ በቁሳዊና ቁሳዊ ባልሆነው አካሉ መካከል በመለያየት ግማሽ እግዚአብሔር÷ ግማሽ ሰው ለማለት የመነሳታቸውም መንስዔ የአምላክ ሰው አኳኋንን ካላመረዳት የመነጨ ነው። ለዚህ ደግሞ የክርስቶስን ምሉዕ አምላክነት ብቻ ሳይሆን ምሉዕ ሰው መሆኑንም መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ማስረዳቱ ስለ እርሱ አንድነት ሊኖር የሚችለውን ግንዛቤ በግራ መጋባት ውስጥ ይከተዋል። ከዚህም የተነሳ ስለ ክርስቶስ ማንነት ለሚነሱ የአመክንዮት ጥያቄዎች ከሐዋርያው ጴጥሮስ ምላሽ በጠለቀ መንገድ ወጥነት ያለው መረዳትን ይጠይቃል። ጴጥሮስ «ክርስቶስ የልዑል እግዚአብሔር ልጅ» ያለው የትሥጉት አካል ራሱን «የሰው ልጅ» በማለት በሰፋት ይናገር ነበር። እንግዲያው እርሱ፡- አምለክ? ሰው? አምላክ–ሰው? አምላክናሰው? የአምላክና ሰው ድብልቅ? ወይስ አምላክም ሰውም? ነው።

ኢትዮጵያን ከአፍሪካ አገሮች ልዩ የሚያደርጋት ለቅኝ ገዥዎች አለማንብደዷ ብቻ ሳይሆን በዓለም የመጀመሪያይቱ የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን አባቶችን አሰር (ፈለግ) ተከትላ የራሷ የሆነ ነገረ-ክርስቶስን የምትረዳበት መንገድ ያላት በመሆኗ ነው። ከእስክንድርያዋ ቤተ ክርስቲያን መንበሯን ሮም ያደረገችውና የኬልቄዶንን አሰር የተከተለችው የምዕራቧ ቤተ ክርስቲያን ስትለይ÷ የምሥራቋ ቤተ ክርስቲያን በመባል የምትታወቀውም (የግሪክ÷ የራሽያ ወዘተ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት) ከኬልቄዶን ገባዔ ውሳኔ ጋር ሲስማሙ÷ ከጊዜ በኋላ የግብጽ ቤተ ክርስቲያንም የቄርሎስን ትምህርት ከመረዳት ተዘናግታ የአውጣኬን አሰር እንደከተለች ሲነገርባት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ግን የቅዱስ ቄርሎስን አባትነት ተቀብላ ክርስቶስን፡– "ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ÷ ከሁለት አካል አንድ አካል በተዋሕዶ (አምላክ–ሰው)" በማለት የሁለት ባሕርያት መልካም ጉርብትናንም ሆነ በመዋዋጥ ውላጤ (ለውጥ) ማምጣት የሚያስተጋባ ትምህርት አመክንዮታዊነት የሚጎድለው እንደሆነ ከመናገሯም በላይ የኃዋርያትም ሆነ የመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያንም ትምህርት እንዳልነበረ ትናገራለች።

ይህ ስለ ክርስቶስ ማንነት ያላት አስተምህሮዋ ደግሞ መጽሐፍ ቅዱስ በእርሱ እንደተፈጸመ ከሚገልጸልን የማዳን ግብር ጋር የሚስማማ፡ ስለ ክርስቶስ በየጊዜው ለሚነሱ ጥያቄዎች ማንነቱን ከግብሩ ጋር ያስተሳሰረ ወጥነት ያለውና የተሟላ ምላሽን ለመስጠት የሚያስችል መሆኑ ነው። በ5ኛው ክፍለ ዘመን የቤተ ክርስቲያን ለሁለት መከፈል ለእስልምና ኃይማኖት መስፋፋት በር ከፋች የነበረ ከመሆኑም በላይ እስከ ዛሬም አንድነቷ ባለመመለሱ የስብከተ ወንጌል እንቅስቃሴ ላይ አሉ የማይባል ተጽዕኖ በማምጣት ላይ ነው። ከዚህ በተጨማሪም ተሐድሶ ከምዕራቧ ቤተ ክርስቲያን መነኮሳት በመነሳቱና ወደ ኢትዮጵያም የነበረው አመጣጥ እስከ አሁንም ድረስ ተቃውሞ የበዛበት በመሆኑ የምዕራቧን ቤተ ክርስቲያን ነገረ-ክርስቶስ ሙሉ ለሙሉ መከተል በምድረ ኢትዮጵያ ያሉ የተሐድሶ ቤተ ክርስቲያናት ዘንድ ለሚሰነዘረው ተቃውሞ እንደ አጸፌታዊ ምላሽ የተቆጠረ ይመስላል።

በአሁኑ ወቅት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ነገረ-ክርስቶስ አባት እንደሆነ የሚነገርለት ቅዱስ ቄርሎስ በዓለም ደረጃ የሥነ መለኮት ሊቆች ትኩረት እየተቸረው ይገኛል። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ቅዱስ ቄርሎስን አውዳዊ በሆነ መንገድ ስትገልጸውም ከኢትዮጵያ ፍልስፍና አተዋወን ጋር በተጣጣመ መልኩ ነው። ከዚህ በመነሳት ለምዕራቧ ቤተ ክርስቲያን ተሐድሶ መነኮሳቶቿ የመሆናቸውን ያህል ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ተሐድሶም እንደ ፒተር ሃይለንግ ተዋሕዶአዊ የተሐድሶ መሪዎች መሆናቸው አውዱን ያገናዘበና በመናፍቅነት ውግዘትም የማዳኑን ወንጌል ሩጫ የማያቅብ ነው። በሮም መንበር ስር በፖለቲካዊ የበላይነት ተቀባይነቱን እንዳደራጀ የሚነገርለት አገር በቀል ያይደለና በኢትዮጵያውያን አመክንዮት ለመረዳት አዳጋች የሆነ፡ የእሳቤ ወጥነትም ሲጎድለው በተዓምር ላይ ከሚደገፍ ነው። ከመሠረታዊ የእግዚአብሔር የአድንኖት ስራ አንጻር በክርስቶስ ውስጥ የሁለት ባሕርያት የየራሳቸውን ሳይለቁ በተናጥል መገኘት የማዳን ስራንም የሥጋ ባሕርይ በተናጥል የፈጸመው እንደሆነ እንድናስብ ከመገፋፋቱም በላይ የእምላክ ሰው ሆኖ መምጣትን ታላቅ ተልዕኮ በወጥነት ለማስረዳት አዳጋች መሆኑን ማስተዋል ያሻል። ከዚህም የተነሳ ወደ አገር በቀሉ ነገረ-ክርስቶስ ፊትን ዞር በማድረግ በእምነት የሚገኝ የድነትን መሠረታዊ የክርስትና ትምህርት ለምድራችን በአውዳዊ መልኩ ማወጅ የሚመክር ብቻ ሳይሆን በውጤታማነቱም ወደር የሌለው ነው ለማለት እወዳለሁ።

ከዚህም በተጨማሪ ይህን አስደናቂና መሠረታዊ የድነት ትምህርት ለረጅም ዘመናት በምድራችን ይዛ ከሊቃውንት ጉባዔ ያልወጣ መረዳት ሆኖ እንዲቀር ያደረገችን ቤተ ክርስቲያን የክርስቶስን ማንነት ከግብሩ ጋር ባጣመረ መልኩ ለህዝባችን የማድረስን ታላቅ ተልዕኮ ትወጣ

ዘንድ ለአባቶቼ ለካህናት ለወንድሞቼም ለዲያቆናት እንዲሁም ለህዝበ ክርስቲያኑ በሙሉ ጥሪዬን ሳስተላልፍ በክቡር ልጁ በጌታችንና በመድኃኒታችን በኢየሱስ ክርስቶስ በማመን ብቻ የእግዚአብሔር ጽድቅ ያለ ህግ ስራ መገለጡን አጽንዖት ሰጥቶበት በስፋት የእግዚአብሔርን የምሥራች የሚያውጅልንን ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ለሮሜ ሰዎች የጻፈውን መልዕክት በማንበብ «እኔን ማን እንደሆንክ ትሉኛችሁ?» በማለት ለሚጠይቀን ጌታ መድኃኔዓለም መሆኑን ብለን ስንመልስለት በአንደበት ብቻ ሳይሆን በተግባርም ከእርሱ ውጪ መዳን እንደሌለ ማመን ያሻል! ታሪክ ተማሪዎች ብቻ ሳንሆን ከታሪክ በመማር በቤተ ክርስቲያን መከፈል ሠይጣን ብቻ እንዳተረፈ ተረድተን በወንጌል ከተሰበከውንና ለዓለምም ሁሉ የአድኅኖት ዜና ከሆነው ከጌታችንንና ከአምላካችን ከኢየሱስ ክርስቶስ ሌላን ትምክህት ከእኛ እናርቅ!!

የምንጭ ማጣቀሻ /End Notes/

[1] Dr. Tim Dowley, *The History of Christianity*, Hong Kong, Lion Publishing, 1977, p.164-165).
[2] D. Guthrie & T.A. Motyer (Eds), *New Bible Commentary*, Grand Rapids, Inter-Varsity Press, 1970 p. 558)
[3] Dr. Tim Dowley, *The History of Christianity*, p.165-167.
[4] Dr. Tim Dowley, *The History of Christianity*, p.145.
[5] ሠይፈ ሥላሴ÷ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን መሠረተ ሃይማኖት እና የካህናት ተልእኮ÷ ገፅ 25
[6] መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ጮራ መጽሔት ÷ "ክርስትና በኢትዮጵያ" ቁ 12 ገጽ 20
[7] P. H. Lewis, "Theotokos" in S. B. Ferguson, D. F. Wright, J. I. Packer, *New Dictionary of Theology* England, InterVarsity Press, 1988, p. 415
[8] መክብብ ግርማየሱስ(አራሚ)÷ የአክሊማረስ መጽሐፍ÷ አዲስ አባባ÷ ኢትዮጵያ ብራና መጽሐፍ ማይክሮ ፊልም ድርጅት÷ የካቲት 30 1980÷ ገፅ 152–153
[9] ብሔራዊ በተመዘክር እና ቅርሥ ጥበቃ÷ የመለያ ቁጥር 481÷ ገጽ 115 –121)::
[10]ሠይፈ ሥላሴ÷ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን መሠረተ ሃይማኖት እና የካህናት ተልእኮ÷ ገጽ 29 እንዲሁም ከየኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እምነት÷ ... ገጽ 53 ጋር ይነጻጸር::
[11] ሠይፈ ሥላሴ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መሠረተ ሃይማኖት እና የካህናት ተልእኮ አዲስ አበባ ትንሳኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት ፲፱፻፹፪ ዓ/ም ገጽ ፳፱
[12] Watch Tower Bible & Tract Socity, *በምድርላይ በገነት ለዘላለም መኖር ትችላለህ*÷ U.S.A, 1991, p.63).
[13] ብሔራዊ ቤተመዘክር እና ቅርሥ ጥበቃ÷ የመለያ ቁጥር 481 ÷ ገጽ 115 –121
[14] Milard J. *Erickson, Christian Theology*, Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1985, p.727)
[15] G. D. Dragas, "Cyril of Alexanderia", in *New Dictionary of Theology*, p.185.)
[16]Tesafaẓghi Uqbit, *Current Christological Positions of E.C.C. Theologians*, Rome: Pontifica Institutum Studiorum Orientalium, 1973. , p. 153
[17] መሠረት ስበሐት ለአብ÷ ጮራ መጽሔት÷ "ክርስትና በኢትዮጵያ"÷ ቁ 4 ገፅ 11
[18] መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ... ቁ 4 ገፅ 11
[19] መሠረት ስበሐት ለአብ÷ ጮራ መጽሔት... ቁ 4 ገጽ 12

[20] Sergaw Hable Sellassie, *Ancient and Medival Ethiopian History to 1270*, Addis Ababa, Haile Sellassie I University 1972, p.115)

[21] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ-መጽሄት ቁ፡1 ገጽ 21**

[22] Tim Dowley, *The History of Christianity*, p.182

[23] Donald Crummey, *Priests and Politicians*, Oxford, Oxford Press, 1972, p. 15).

[24] Tesfazghi Uqbit, Current Christological Positions of E.O.C Theologians, p.55).

[25] Tesfagzhi p68–69

[26] **አያሌው ታምሩ መች ተለመደና ከተኩላ ዝምድና ... 1953 ገጽ 70)**

[27] Ayala T/Hymanote, The Ethiopian ..., Addis Ababa. Graphic Printers,1982, 83

[28] Ayala T/Hymanote, The Ethiopian ..., 49

[29] Tesfagzhi p58

[30] **ቃለ መጠይቅ :- አቶ ጸጋዬ ደምሴ÷ ሕዳር 7 1993**

[31] Tesfagzhi p 86

[32] Tesfagzhi, p82

[33] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ መጽሔት ቁ11 ገፅ22**

[34] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ መጽሔት ቁ10 ገፅ28**

[35] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ ቁ 10 ገፅ 27**

[36] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ ቁ 10 ገፅ 28**

[37] **ቃለ መጠይቅ÷ አቶ ጸጋዬ ደምሴ ÷ የፍሬ መጽሔት ዋና አዘጋጅ÷ ሕዳር 7/1993**

[38] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ መጽሔት ቁ 10 ገጽ 3**

[39] **አያሌው ታምሩ÷ መች ተለመደና ... ÷ ገጽ 148**

[40] Kefyalew Merahi (Kessis), *The Contribution of the Orthodox Tewahido Church:*To the Ethiopian Civilization, Addis Ababa, Commercial Press, April 27, 1999, p.166 – 168

[41] **ቃለ መጠይቅ÷ ከመላከ ገነት አፈወርቅ÷ ጥቅምት 29 1993 በመኖሪያ ቤታቸው**

[42] **ሠይፈ ሥላሴ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ... ገጽ 25**

[43] **ሠይፈ ሥላሴ የኢትዮጵያ ... ገጽ 25**

[44] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ ቁ10 ገጽ 29**

[45] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ ቁ10 ገጽ29-30**

[46] **መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ፍሬ ቁ10 ገጽ 30**

[47] Tesagzhi, p.26

[48] Dr. Tim Dowley (Ed.), *The History of Christianity* p.82

[49] G.D. Dragas, "Cyril of Alexanderia, in "Sinclair b. Ferguson, David F. Wright, J.I. Packer (Eds), *New Dictionary of Theology*, 1988, p.185

[50] Dr. Tim. Dowley, *The History of Christianity*, p. 184)

[51]Tesfazghi, p.153
[52] Testazghi, p. 159
[53] Tesfagzhi, 162
[54] አያሌው ታምሩ:- *መቼ ተወለደ እና ክተከላ ገፃምድና* ገጽ 75-76
[55]አያሌው ታምሩ÷ *መቼ ተለመደና*... ገጽ 70
[56] H.H. Pop Shenouda III, *The Nature of Christ*, J.C Center, Dar El-Kawmia, 1997, 8
[57] H.H. Pop Shenouda III, *The Nature of Christ*, 9
[58]*መሠረት ስብሐት ለአብ÷ ጮራ መጽሔት ቁ11 ገጽ 20*
[59] ሊ. ጠ አያሌው ታምሩ:- *መቼ* ... ገጽ115)
[60] Dr. Tim Dowley, *History of* Christianity p.182.
[61]ሊ. ጠ. አያሌው ታምሩ:- *መቼ ተለመደና ክተከላ*... ገፅ 147
[62]Leon Morris, *The Gospel According to John*, Grand Rapids, WM B. EERDMANS Publishing Co., 1971, P.812)
[63] Leon Morrie, *The Gospel* ..... , p. 815
[64] John Stott, *The Cross of Christ*, England, Inter-Varsity Press, 1989, p.41)
[65] John Stott, *The Cross of Christ*, p. 111
[66]John Stott, *The Cross*..., p.113
[67] Paul e. little, *Know what you believe*, Singapore, SU Publishers, 1986, p.34)
[68]አያሌው ታምሩ:- *መቼ ተለመደና* ... ÷ ገጽ 166)
[69]ሊ. ጠ. አያሌው ታምሩ:- *መቼ ተለመደና ክተከላ ገፃምድና* ገጽ 218
[70]Tesfagzhi, *Current Christological*..., p.83)
[71] Tesfazghi, p.83– 85
[72]Tesfagzhi, p. 95
[73]*መጠይቅ*:- አቶ ጸጋዬ ደምሴ ሕዳር 21 1993
[74]The E.O.T.C., Faith, Order of Worship... p57)
[75] *መ ገ* አፍወርቅ *ቃለ መጠይቅ*:- 10/11/92
[76] *መ ገ* አፍወርቅ *ቃለ መጠይቅ*:- 10/11/92
[77]አባ *መልከ ጼዴቅ ትምህርተ ክርስትና* ገፅ 57
[78]ጸጋዬ ደምሴ ÷ ጮራ *መጽሔት* ቁ19 ገፅ 17
[79]አባ *መልከጼዴቅ*:- *ትምህርተ ክርስትና 2ኛ መጽሐፍ* 1984 ዓ.ም ገፅ 50
[80]አባ *መልከ* ጼዴቅ:- *ትምህርተ ክርስትና* ... ገጽ 58
[81]አባ *መልከ* ጼዴቅ:– *ትምህርተ ክርስትና* ... ገጽ 58
[82] አባ *መልከ* ጸዴቅ ገጽ 56 –57
[83]አባ *መልከ* ጼዴቅ:- *ትምህርተ ክርስትና* ገጽ 58
[84]*ቃለ መጠይቅ*:- *መላከ* ገነት አፈወርቅ 10/11/92
[85] *መ ገ* አፍወወርቅ:– *መጠይቅ* 10/1/92
[86]*ሠይፈ. ሥላሴ* :– የኢ.ኦ.ተ. ቤተክርስቲያን *መሠረተ ሃይማኖትና* ገጽ ፰፯
[87] *መ ገ* አፍውርቅ:– *መጠይቅ* 10/11/92)
[88]*ሠይፈ. ሥላሴ የኢ.ኦ.ተ. ቤተክርስቲያን መሠረተ ሃይማኖትና* ...ገጽ 28
[89] *መ ገ* አፍወርቅ :– *ቃለ መጠይቅ* 10/11/92

መለኮት በሥጋ:– የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በክርስቶስ ሁለቱ ባሕርያት በተናጥል ላይጠሩ በተዋሕዶ አንድ መሆናቸውን፤ ነገር ግን መለኮት በሥጋ ጠባይዕ (የባሕርይ ግብር) መገለጡን ለማስረዳ ትጠቀምበታለች:: ኃዋርያው ጴጥሮስ '...በሥጋ ሞተ...' 1ኛ ጴጥ 3:18 ሲል የክርስቶስ ሥጋ ሞተ ሳይሆን አምላክ–ሰው የሆነው ክርስቶስ በሥጋ ጠባይዕ መሞቱን ያስረዳል:: ሥጋም በመለኮት ጠባይዕ እንዳለ ለማመልከት የምትጠቀምበት ቃልም '...ሰው አምላክ ሆነ!' የሚል ሲሆን አሁን ክርስቶስ በአብ ቀኝ ከማርያም በነሳው ሥጋ – ተዋሕዶተ አካሉ እንዳለ ለመግለጽ ትጠቀምበታለች::

መምሬ(Teacher):–ለሥነ መለኮት ትምህርት መምህርነት ለበቁ እና ደቀ መዛሙርት ለሚያፈሩ አስተማሪዎች የሚሰጥ ስያሜ ነው::

ስመ ሥጋዌ:– በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አካላዊ ቃል ሰው ከመሆኑ በፊትና በኋላ የተለያዩ መጠሪያዎች እንዳሉት ስለምታምን÷ ሰው ከሆነ በኋላ የተጠራባቸው ስሞቹን ለማመልከትም ስመ ሥጋዌ በማለት ትለያቸዋለች::

ባሕርይ (Nature):–የማንኛውም አካል መሠረት ነው:: ሥረው ቃሉ 'ባሕር' ከሚለው ቃል የመነጨ ሲሆን ባሕር በውሃ ውስጥ ለሚኖሩ ህይወት ያላቸው ፍጥረታት ምንጭ (መሠረት) እንደ መሆኑ "ባሕርይ" የአካል መሠረት ነው::

የባሕርይ ልጅ (Son of nature):– ቃል ለአብ ዘላለማዊ ልጅ መሆኑን የሚያመለክት መጠሪያ ሲሆን የአብ ትክክለኛ ባሕርይ ያለው መሆኑን የሚያመለክት ስያሜ ነው::

ተዋሕዶ:– (Composite Unity) :– የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የቅ/ቄርሎስን አስተምህሮ ዋቤ አድርጋ በክርስቶስ ውስጥ ሁለቱ ባሕርያት በተናጥል ላይገለጹ እና ላይደባለቁ እንደተጠመሩ አገር በቀል በሆኑ መግለጫዎች የምታስረዳው የእምነቷ መጠሪያ ነው:

ተዋሕዶ–በተጓቅቦ
(Composite Unity with Preservation):– በተዋሕዶ መምራሥኽ ዘንድ በክርስቶስ ሁለቱ ባሕርያት ያለመደባለቅ፡ ያለመቀላቀል፡ ያለመከፋፈል እና ያለመለያየት (በጥምረት) እንዳለ ለማመልከት ሲሆን በ «ወ,ጋ ልጅ» አስተምህሮ ትኩረት የሚሠጥበት ደግሞ ተጓቅቦ በክርስቶስ አካል የሁለቱ ባሕርያቱን በተናጥል መገኘት የሚያመለክት ነው። ከዚህ ትኩረታቸው የተነሳ ለወ,ጋ ልጅ ቡድን መለያ እስከ መሆን ደርሷል።

ተፈጥሮ:– በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በእግዚአብሔር የፈጣሪነት ሚና ካለመኖር ወደ መኖር የመጡ ፈጥረታትን ያመለክታል። ይህንን ቃል ክርስቶስ ሰው ሆኖ ወደ ምድር መምጣቱን ለመግለጽ መጠቀም ትክክል አይደለም።

ትሥጉት:–(Incarnation):– የአካላዊ ቃል ሥጋ መሆንን የሚያመለክትና 'ቃልም ሥጋ ሆነ...።' የሚለው ጥቅስ አጠራር ነው።

ትስብእት:–(Perfect Man) :– የአካላዊ ቃል ሥጋ መሆን ፍጹም (ምሉዕ) ሰው መሆንን:– በአንድ ሰው ውስጥ የሚገኙ ሥጋ፡ መንፈስና ነፍስ ያለው መሆኑን ይገልጻል።

አሃዱ ባሕርይ(One nature) :– አንድ ባሕርይ ማለት ሲሆን በታሪካዊ ሥነ መለኮት ረገድ የተለያየ አተረጓጎም ይኑራቸው እንጂ ቅ/ቁርሎስም ሆነ አውጣኬ በክርስቶስ ውስጥ የሁለቱ ባሕርያትን ግንኙነት አንድ ባሕርይ ማምጣቱን የሚያመለክቱበት ነው።

አማላጅ:– በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን 'ማለዳ' ከሚለው ቃል የተገኘና አንድን ወንጀለኛ በማለዳ (ጎህ ሳይቀድ) ገስግሶ መታደግን ገላጭ ነው። ይህንን ተግባር ክርስቶስ የፈጸመው በግብረ ትሥጉት እስከ መስቀል ሞቱ በነበረው ተልዕኮው ሂደት እንደ ሆነ ይታመናል። በአሁኑ ወቅት የቃሉ ትርጉም በራሱ ማድረግ የማይችል፤ ነገር ግን ካለው ቀረቤታ አንጻር ለምኖ የሚያስደርግ ማለት ነው። ስለዚህም አማላጅ ቅዱሳን

አንዲ ክርስቶስ አይደለም የሚለው ከሁለተኛው ወቅታዊ ትርጉሙ የተነሳ ነው::

አስተርዕዮ (Revelation):- እግዚአብሔር ራሱን ለሰው ልጆች የገለጠበት መንገድ ነው::

አካላዊ ቃል(Logos):- በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ቃል (Logos) ከሰው አንደበት እንደሚወጣና አካላዊነት እንደሌለው ቃል አለመሆኑን ለመግለጥ እንዲሁም እኔነት ያለው መሆኑን ያስገነዝባል::

አካል (Person):- የባሕርይ መገለጫ ነው:: የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ስለ እግዚአብሔር ስታስተምር ለአዕምሮ በሚመች (በሰው ለሰውኛው አገላለጥ የተገለጠበትን መንገድ ለማሳየት ካልሆነ በቀር) እግዚአብሔር ቁሳዊ ተክለ ሰውነት የሌለው፤ ነገር ግን ረቂቅ ሕያውና ያልተፈጠረ አካል እንደሆነ ታስረዳለች:: የሰውም አካል የሰው የባሕርዩ መገለጫ የሆነ ማንነቱ ነው:: (በተጨማሪ ደጋፊ ማብራሪያ ቁ 2 ተመልከቱ)

አካል ዘእም አካል ÷
ባሕርይ ዘእም ባሕርይ:- በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በአብና በወልድ መካከል ያለውን ግንኙነት አካላዊ ቃል ከዘላለም ከአብ ባሕርይ በባሕርይ÷ ከአብ አካል በራሱ ልዩ አካል መውጣቱን የምታስረዳበት መንገድ ነው::

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን:- በኢትዮጵያውያን መምሬዎች ዘንድ በተደረጉ ጉባኤዎች የዳበረ አውዳዊና አገር በቀል ሥነ መለኮት ያላት ቤተ ክርስቲያን ናት:: ሌሎች የኢትዮጵያውያን ቤተ ክርስቲያናት የምዕራቡን (የኬልቄዶንን) ፊለግ የሚከተሉቱ ግን አገር በቀል የሆነና የራሳችን የሚሉት ሥነ መለኮት የሌላቸው በመሆኑና የተካይ ሚስዮናውያኖቻቸውን ትምህርት ስለሚከተሉ የኢትዮጵያውያን ቤተ ክርስቲያን መሆናቸው እንጂ «የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን» የሚለውን ስያሜ መጠቀም ተገቢነት አይኖረውም::

ኦርቶዶክስ:- ለምሥራቁም ሆነ ለኦርየንታል አብያተ ክርስቲያናት በጋራ የሚያገለግል ስም ሲሆን የግሪክኛው ትርጉሙ ቀና ወይም ቀጥተኛ ማለት ነው:: በኢትዮጵያ ጥንታዊቷ ቤተ ክርስቲያን ስመ ጥያሜዋ ኦርቶዶክስ÷ ነገረ ክርስቶሷ ተዋሕዶ በመሆኑ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በመባል ትታወቃለች:: ከኦርየንታል ቤተ ክርስቲያናትም አንዷ ናት::

ጠባይዕ(Character):- እንደየአገባቡ ለሰውም ሆነ ለእግዚአብሔር የምንጠቀምበት ሆኖ በየባሕርይ ግብርነቱ የሚጠቀስ ነው::

ግብር (Function):- የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የክርስቶስን ሥራ በተመለከተ የምትገልጽበት ቃል ነው::

ግብረ መለኮት (Divine Function):- በክርስቶስ የመለኮታዊ ባሕርይ ግብር መለኮታዊ ጸባይዕ:- እንደ ከአብ ቀኝ መቀመጥና በአለም ላይ ገርነት የአምላክ ግብሮች እንዳሉ ለመግለጽ ነው::

ግብረ ትስብእት (Human Function):-በክርስቶስ የሰብአዊ ባሕርይ ግብር የሰው ጸባይዕ:- እንደ መከራን መቀበል÷ ማማለድ÷ መሰቀልና መሞት ያሉ በሰው ህይወት የሚከናወኑ ድርጊቶችን እንዴት እንደፈጸመ የሚገልጽ ነው::

ግጻዌ መለኮት(God head):- በአብ÷ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ መካከል ያለን ዘላለማዊ ግንኙነት የሚያመለክት ነው::

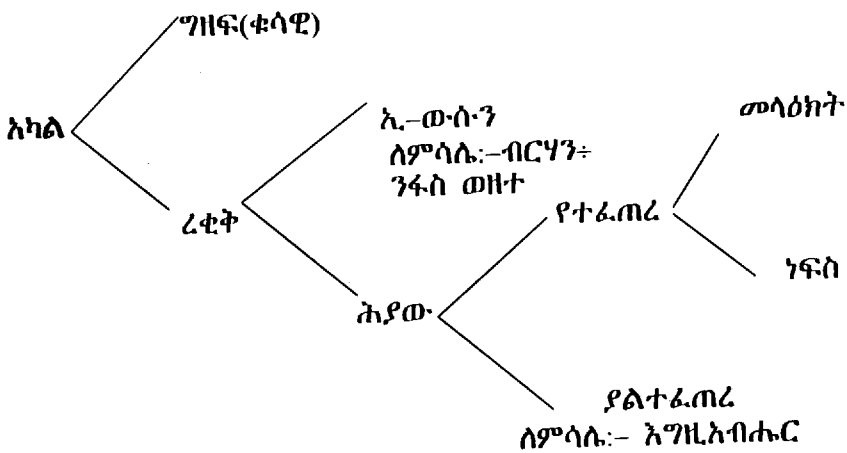
የፀጋ ልጅ (son of Grace) :- አማኞች በክርስቶስ የማዳን ሥራ አማካኝነት ከእግዚአብሔር ያገኘነውን ልጅነት የሚያመለክት ነው:: ሆኖም ክርስቶስም ይህንን አይነት ልጅነት በሥጋው ተቀብሏል የሚል ክርክር ያላቸው ቡድኖች «ሦስት ልደት» ወይም «የፀጋ ልጅ» በመባል ይታወቁማል::

ደ.ጋፌ ማብራሪያ ቁ 1			
	ተዋሕዶ/ካራ/	ሦስት ልደት/የጸጋ ልጅ/ /ተዋሕዶ በተዐቅቦ/	ቅብዓት
ደረጃው (Status)	የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አፈጨላዊ ኃይማኖት	ባብዛኛው በጎንደር መምሬዎች የሚደገፍና በውግዘት ስር የዋለ ቡድን ነው።	ባብዛኛው በጎጃም መምሬዎች የሚደገፍ ቡድን ነው።
ታዋቂ ሊቃውንት /መምሬዎች/	ሊቀ ጠበብት አያሌው፡ መላከ ገነት አፍወርቅ	አለቃ ኪ/ወልድ? ጸጋዬ ደምሴ	የጎጃም መምሬዎች
ይገባኛል ባይነታቸው	የቁርሎስ ተከይነት።	የጥንቱ ተዋሕዶ።	በቅብዓት የባሕርይ አምላክ ሆነ።
የተገኙበት ሥፍራ	ኤርትራ፡-ደብረ ቢዘንና ሽዋ፡- ደብረ ሊባኖስ	ሽዋ፡-ደብረ ሊባኖስ	ጎጃም ፡- ደብረ ወርቅ
ነገረ-ክርስቶስ	ክርስቶስ ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ÷ ከሁለት አካል አንድ አካል በተዋሕዶ። የቃል የሆነው የሥጋ÷ የሥጋ የሆነው የቃል! ሥጋ የባሕርይ አምላክ ሆነ በተዋሕዶ!	አንድ አካል ሁለት ባሕርያት *በመገናዘብ* የሥጋ ባሕርይን ቃል ገንዘቤ ብሎ ይጠቀምበታል!	ክርስቶስ አንድ አካል አንድ ባሕርይ ሆነ በቅብዓት!

	ተዋሕዶ–በተዓቅቦ ሲሉ ውላጤ እንደሌለበት ለማመልከት ነው!	ተዋሕዶ–በተዓቅቦ ሲሉ የሁለቱ ባሕርያት በተናጥል መገኘትን ለማመልከት ነው! ከፍተኛ ትኩረታቸው በተዓቅቦ ላይ ስለሆነ «ተዋሕዶ–በተዓቅቦ» የሚለው ሥያሜ ተስማሚያቸው ነው!	
	«አምላክ ሰው ሆነ! ሰውም አምላክ ሆነ! ሲሉ ያለ ጠባይዕ (የባሕርይ ግብር) ለውጥ መሆኑን ይናገራሉ።	«በመገናዘብ» የሚለውን ቃል ከሁለቱ አንዱ ባሕርይ የሌላውን ባሕርይ ገንዘቡ አድርጎ ይጠቀምበል የሚልን ሃሳብ ለመግለጽ ይጠቀሙበታል።	
	አካላዊ ቃል ራሱ፦ ቀቢ፥ ቅብና ቅብዓት ነው። ሥጋ በተዋሕዶ ከበረ።	አብ ቀቢ፡ ወልድ በሥጋ ባሕርይ ቅብ፥ መንፈስ ቀዱስ ቅብዓ ነው። በተዋሕዶ ወልድ -ዋሕድ፥ በቅብዓት ክርስቶስ ሆነ!	ቅብዓት እንደ ተዋሕዶ ሆነለት! ሥጋ በቅብዓት ከበረ! አብ ቀቢ፥ ወልድ ቅብ፥ መንፈስ ቅዱስ
	ክርስቶስ ሁለት ልደት አለው። ቅድመ ዓለም ያለ እናት ከአባቱ 'የባሕርይ ልጅ'፥ድኅረ ዓለም ያለ አባት ከድንግል ማርያም።	ክርስቶስ ሦስት ልደት አለው። ከዘላለም 'የባሕርይ ልጅ'፥ በጊዜ ውስጥ የማርያም ልጅ እና ከመንፈስ ቅዱስ 'የፀጋ ልጅ' ነው።	ኢየሱስ ወልድ የሆነው በቅብዓት ነው! ብለው ያምናሉ።

ደጋፊ ማብራሪያ ቁ 2

ስለ አካል በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን መምሬዎች ዘንድ ያለውን ግንዛቤ ለማስጨበጥ የተቀናበረ ጠቅላላ ማብራሪያ፡-

Bibliography

Ayala Tekla Haymanot, *The Ethiopian Church and its Christological Doctrine*, Addis Ababa, Graphic Printers, 1982.

Ayaliew Tamiru, '*Mech Telemedena Ketekula Zemdina'(Amharic)*, Addis Ababa, Tinsie Zegubaie Press, Meskerem 1953 E.C.

Ayaliew Tamiru, Yethidke Ber, (Amharic) Addis Ababa, Tinsaie Zegubaie Press, 1979 E.C.

Aymro Wondmagegnehu and Joachim Motovu (eds.), *The Ethiopian Orthodox Church*, Addis Ababa: Berhanena Selam H.S.I Pr, 1970.

Bahiru Zewde, *A Short History of Ethiopia and the Horn*, Addis Ababa, Addis Ababa University, 1998. 123

Crummey, Donald, *Priests and Politicians*, Great Britain, Oxford University Press, 1972.

_____. *The Church of Ethiopia: A Panorama of History and Spiritual Life*, Addis Ababa, B.S.P.E, 1997.

_____. *The Ethiopian Orthodox Tewahido Church Faith, Order of Worship and Ecumenical Relations*, Addis Ababa, Tinsaie Zegubaie Press, July 1996.

_____. National Library and Archive,(Amharic) Level No. 481.

Dowley, Tim, *The History of Christianity*, Hong Kong, Lion Publishing, 1990.

Ethiopaian Orthodox Tewahido Church Menbere Patririaric (Holy Synod), Lique Gubae (Assembly of Scholars), *Haymanot Abew (Amharic)*, Addis Ababa, 1975 (Tir 30, 1967E.C.).

Erickson Millard J. *Christian Theology*, Grand Rapids, Michigan Baker Book House, 1985.

Erickson, Millard J. *The Word Became Flesh*, Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1991.

Ferguson Sinclair, David F. Wright, J.I. Packer (eds), *New Dictionary of Theology*, England, InterVarsity Press, 1988.

Guthrie, D & T. A. Motyer (Eds), *New Bible Commentary*, Grand Rapids, Inter-Varsity Press, 1970.

Habte Marriam Workneh, *Timihirte Kiristina(Amharic)*, Addis Ababa, Tinsaie Zegubaie Press, 1979 E.C

Kefyalew Merahi (Kessis), *The Contribution of the Orthodox Tewahido Church: To the Ethiopian Civilization*, Addis Ababa, Commercial Press, April 27,1999.

Kidane Wold Kifle, *Methafe Sewasew Wegise Mezgebe Kalate Haddis (Amharic)*, Addis Ababa, Artistic Press, 1948.
Kerilos, (Arc Bishop), *Firie Haymanot(Amharic)*, Asmara, Fire Haymanot Press, 1976 E.C
Little Paul e., *Know What You Believe*, Singapore, SU Publishers, 1986.
Morris, Leon, *The Gospel According to John*, Grand Rapids, WM. B. EERDMANS Publishing Co. 1986)
Mekibib Girma Yesus (ed), *YeAkcimares Metsihaf*, Addis Ababa, Ethiopian Birana Metsihaft Microfilm Organization, Yekatit 30, 1980 E.C. 152-153.
Melke Tsedek, (Beshop of Sewasewe Birhan Higher Spiritual School),*Timihrite Kiristina (Amharic), 2nd book,* Addis Ababa, Tinsaie Printing Press, 1991 (1984 E.C).
Meseret Sebhat Leab, *Semha Tesideke Beherawi(Amharic)*, Addis Ababa, Artistic Matemia Bet, 1951 E.C.
Sergew Hable Sillassie, *Ancient and Medieval Ethiopian History, to 1270,* Addis Ababa, United Printers, 1972
Seyefe Selassie Yohanes, *The Ethiopian Orthodox Tewahido Betekristian Meserete Haymanote (Amharic)*, Addis Ababa, Tinsayi Zegubai Printing Press, 1982 E.C.
Shenouda III, H.H. (PoP), *The Nature of Christ*, J.C. Center, Dar El-Kawmia, March 1997.
Stott, John, *The Cross of Christ*, England, InterVarsity Press, 1989
Strauss, Stephen J. *Perspectives on the Nature of Christ in The Ethiopian Orthodox Church: A Case Study in Contextualized Theology,*(unpublished Ph.D. Dissertation), Deerfield, Illinois, December 1997.
Tesafazghi Uqbit, *Current Christological Positions of E.O.C. Theologians*, Rome: Pontifica Institutum Studiorum Orientalium, 1973.
War, Timothy, The *Orthodox Church*, Mary Land, Penguin Books, 1964.
Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, *New World Translation of the Holy Scripture*, New York, Watch Tower Bible and Tract Society of New York, INC, 1961
Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, *Bmder lay Bgnet Lezelalm Mnor Tchlalh* (Amh.), New York, Watch Tower Bible and Tract Society of New York, INC, 1991

Magazines:

ናሁ አዳም (ጸሐፊ) "ክርስትና በኢትዮጵያ" መሠረት ስብሐት ለአብ (አዘጋጅ) ጮራ መጽሔት ቁ 4÷ 10÷ 11 እና 12

ነቅዓ ጥበብ(ጸሐፊ) "አለቃ ኪዳነ ወልድና አገልግሎታቸው" ጸጋዬ ደምሴ (አዘጋጅ) ጮራ መጽሔት ቁ 19

ቃለ መጠይቅ:

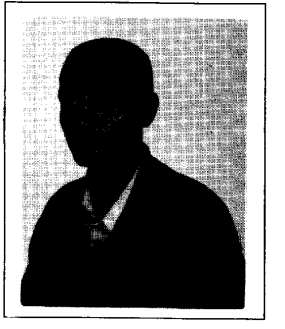
መላከ ገነት አፈወርቅ (የሊቃውንት ጉባዔ አባል):- በመኖሪያ ቤታቸው÷ ሐምሌ 10/1992 ዓ/ ም

አቶ ጸጋዬ ደምሴ (የጮራ መጽሔት አዘጋጅ):- የጮራ መጽሔት ዝግጅት ቢሮ ÷ ሕዳር 7/1993 ዓ/ም

መሠረታዊና ምጥን የሥነ መለኮት መጽሐፍ ነው። ወንጌልን በኢትዮጵያ ምድር ለማሰራጨት አውድን በሚገባ ያገናዘበና በነገረ-ክርስቶስ ዙሪያ የሚነሱ የስህተት ትምህርቶችን ለመከላከል ጠቀሜታው ያላቀ ሆኖ አግኝቼዋለሁ። እጅግ ወሳኝ የሆኑ የነገረ-ክርስቶስ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ጥቅሶችንና ቃላትን በመተርጎም እንዲሁም በማብራራት ኢትዮጵያ ከአይሁድ÷ ከፋርስና ከመሳሰሉት አገሮች ጋር ያላትን ታሪካዊ ቁርኝት ይተነትናል። መጽሐፉ በሥነ መለኮት ዙሪያ ከኩነኔያዊ አንድምታ በፊት በንጹሕ አእምሮ ንጽጽር ማካሄድ እንደሚገባ በሚመጥን ሥነ ጽሑፋዊ ጥንካሬና ጥልቀት ቀርቦልናል።

በቋንቋ አጠቃቀምም በኩል የአዳዲስ ቃላትን ፍቺ በማካተቱ ደራሲው በሥነ መለኮት ቃላት አጠቃቀም ረገድ ትልቅ ባለውለታችን ሲሆኑ በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤቶችና በአብያተ ክርስቲያና ሁሉ የክርስትናን እውነት ለመግለጽ ጠቀሜታው የጎላ ነው።

ደገፋ ሶዶሮ
የጌ/ቃ/ህ ቤ/ክ የመጽሐፍ ቅዱስ ት/ቤት
አካዳሚክ ዲን

ስለ ደራሲው፦